

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Навчально-науковий інститут (факультет) юридичний
(повне найменування інституту, факультету).

Кафедра політологічних та культурологічних студій
(повна назва кафедри)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до випускної кваліфікаційної роботи

освітній ступінь магістр
(бакалавр, магістр)

спеціальність 034 Культурологія
(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація Культурологія: гендерні дослідження
(назва спеціальності)

на тему «До побудови культурології гендеру: картографування впливу
видатних українських жінок та їх історичної значущості»

назва теми

Виконала: здобувачка вищої освіти

КЛ-22ДМ
(шифр групи)

(підпис)

А.В. Горлова
(ініціали і прізвище)

Керівниця

(підпис)

М.М. Щербина
(ініціали і прізвище)

Завідувачка кафедри
(підпис)

Л.І. Павлова
(ініціали і прізвище)

Рецензент(ка)

(ініціали і прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада)

Київ – 2023

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Навчально-науковий інститут (факультет) юридичний
(повне найменування інституту, факультету).

Кафедра політологічних та культурологічних студій
(повна назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач(ка) кафедри

«03» 11 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ВИПУСКНУ РОБОТУ
ЗДОБУВАЧУ/-ЦІ ВИЩОЇ ОСВІТИ
Горловій Анастасії Володимирівні

1. Тема роботи «До побудови культурології гендеру: картографування впливу видатних українських жінок та їх історичної значущості»

(назва)

Керівник роботи: Щербина Марія Михайлівна, кандидатка філос.н, доцентка

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

(затверджений Наказом університету № 592/15.06-С від 09.11.23)

2. Строк подання студентом роботи 10 грудня 2023
(число, місяць, рік)

3. Вихідні дані до роботи:

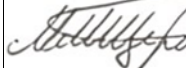
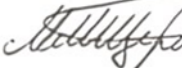
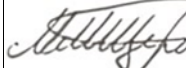
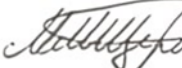
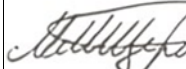
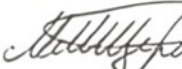
обсяг роботи – 80-100 сторінок основного тексту (1,5 інтервал, 14 шрифт з дотриманням відповідного формату); список використаних джерел оформлюється згідно з бібліографічними нормами; додатки.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

проаналізувати сучасний стан проблеми; здійснити огляд наукових джерел за темою дослідження; викласти основні теоретичні та практичні положення, що розкривають тему роботи; зробити висновки.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслеників), таблиць, графіків:

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта/-ки	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Щербина М.М., доцентка кафедри		
2	Щербина М.М., доцентка кафедри		
3	Щербина М.М., доцентка кафедри		

7. Дата видачі завдання _____ 03 листопада 2023 р. _____
(число, місяць, рік)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

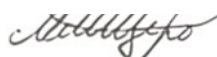
№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної випускної роботи	Строк виконання етапів	Примітка
1.	Збір інформації, робота над бібліографією	до 10.11.23	Виконано
2.	Актуалізація теми, постановка мети і завдань дослідження, складання робочого плану	до 12.11.23	Виконано
3.	Робота над розділом 1	до 17.11.23	Виконано
4.	Робота над розділом 2	до 23.11.23	Виконано
5.	Робота над розділом 3	до 30.11.23	Виконано
6.	Робота над висновками, оформлення випускної роботи магістра	до 10.11.23	Виконано
7.	Підготовка випускної роботи магістра до захисту та її захист	до 15.12.23	Виконано

Здобувачка

А.В. Горлова

Керівниця роботи

М.М. Щербина

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ЯК МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ	10
1.1. Основні поняття культурологічного картографування, його переваги та обмеження.	10
1.2. Застосування картографії у гендерних дослідженнях	18
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ	22
2.1. Поняття гендеру в культурології	22
2.2. Історія гендерних досліджень в Україні	36
2.3. Українські жінки як об'єкт гендерних досліджень	52
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ВИДАТНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК НА РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ТА СУСПІЛЬСТВА	61
3.1. Суспільні діячки та їхній вплив на культурні аспекти	62
3.2. Мисткині та їхній вплив на культуру та суспільство	61
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Актуальність обраної теми. Тема внеску видатних українських жінок у розвиток культури та суспільства є вкрай актуальною в контексті сучасних гендерних досліджень. Адже роль жінок в історії України тривалий час замовчувалась, недооцінювалась та залишалась не розкритою, зокрема в науці, в підручниках, в СМІ тощо. Лише останніми десятиліттями почав складатися напрям гендерної історії, націлений на переосмислення минулого з феміністичної перспективи. Це обумовлено тим, що жінки завжди залишаються недооціненими та невидимими через ряд соціокультурних та історичних напрямків. Ця нерівність відзначається відсутністю визнання жіночих досягнень та обмеженим доступом до можливостей в усіх сферах суспільства: історична нерівність у доступі до освіти, Гендерні упередження та стереотипи, відсутність підтримки та можливостей, недостатнє висвітлення ролі жінок в історичних дослідженнях та підручниках, відсутність визнання та заохочення. Це важливо, тому що: існує та підкреслюється важливість рольової моделі: реальні жінки, яким потрібні зразки для наслідування для дослідження. Ми не повинні розглядати історію людства як історію «чоловічого клубу», бо так викривляються уявлення про історію людства – жіночий досвід, жіночі дослідження та досягнення.

Відбувається переоцінка внеску жінок у культуру, мистецтво, громадсько-політичне життя. З огляду на це, дослідження творчості та суспільної діяльності визначних українок, аналіз їх історичної ролі є вкрай необхідним. Це дозволить створити цілісну картину розвитку вітчизняної культури з гендерної точки зору, висвітлити внесок жінок у цей процес. Актуальність обраної теми є надзвичайно важливою для сучасного етапу розвитку культурології в Україні, оскільки спрямована на заповнення

наявних прогалин у гендерній історії. Її опрацювання матиме важливе наукове і суспільне значення.

Ступінь опрацьованої теми. Розкриттю поняття та сутності гендеру присвячено роботи: Дж. Мані, Дж. Скотт, Р. Столер. Г. Рубін, А. Річ, О. Вороніна, Ф. Бацевич, М. Крочук та інші; жіночу історію розглядали: Крістіна Пізанська, Герда Лернер, Елізабет Фокс-Дженовезе, Маргарет Фуллер, Ганна Гарлін Спенсер, Мері Рітгер Берд, Гізела Бок; питання щодо видатних українських жінок як об'єкт гендерних досліджень було розглянуто: Л. Ю. Левченко, В. В. Бова. Тема внеску видатних жінок у культурний та суспільний розвиток України лише в останні десятиліття почала активно досліджуватися сучасними науковицями та дослідницями в області культурології, історії та соціології, зокрема: Т. О. Марценюк, О. Тарасенко, М. Савка, О. Стрельник, М. Щербина та інші. Раніше ця проблематика фактично замовчувалась, перебувала на маргінесах історичної та культурологічної науки. Поштовхом до переосмислення ролі жінок в історії стали праці дослідниць, які започаткували напрям гендерної історії у другій половині ХХст. Поступово подібні студії поширилися і в Україні. Серед науковиць, що торкалися цих питань, можна виокремити Н. І. Кобринську, Л.О. Смоляр, О.Р. Кісь, Т. І. Гундорову, Т. Бурейчак, О. Уварову. Проте вивчення комплексного картографічного дослідження історичної значущості українських жінок та впливу видатних українських жінок на культуру поки не існує. Отже, тема потребує ґрунтовної наукової розробки на міждисциплінарному рівні з використанням методології сучасних гендерних студій. Адже й досі бракує цілісного уявлення про вплив жінок на розвиток української культури в історичній ретроспективі.

Мета роботи – дослідити внесок жінок у розвиток української культури в гендерній перспективі, та виявити особливості картографічного впливу видатних українських жінок та їх історичної значущості для

створення цілісної картини жіночої участі в культурному та суспільному поступі України.

На основі мети наукової роботи, було сформульовано наступні **завдання:**

- виявити основні поняття, переваги та обмеження культурологічного картографування;
- охарактеризувати застосування картографії у гендерних дослідженнях;
- дослідити теоретичні основи гендерної культурології;
- проаналізувати вплив видатних українських жінок на розвиток культури та суспільства.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що було вперше за допомогою методу картографування здійснено цілісне культурологічне дослідження внеску визначних українських жінок в розвиток української культури з позицій гендерного підходу.

Теоретична значимість роботи полягає у розкритті та узагальненню, з опорою на інформаційний та картографічний підхід, наявних знань щодо внеску українських жінок у розвиток української культури;

Практична значимість одержаних результатів визначається розширенням розуміння ролі жінок у формуванні культурних стандартів, що важливо для подальшого розвитку культурології гендеру.

Використана методологія дослідження базується на застосуванні наукових підходів, зокрема: інформаційного, соціокомунікативного, історичного і комплексного, що дозволило дослідити вплив видатних українських жінок на розвиток культури та суспільства, та визначити нові напрямки досліджень у галузі культурології гендеру. Застосування відповідних наукових методів обумовлено метою та завданнями дослідження на певних етапах і включало, зокрема: аналіз документальних джерел; метод

операціоналізації понять (в частині визначення основних понять культурологічного картографування та поняття гендеру в культурології); системний аналіз (в процесі вивчення впливу видатних українських жінок на розвиток культури та суспільства); спостереження та узагальнення результатів (у висновках кваліфікаційної роботи).

Положення, що виносяться на захист:

- визначається ключовий внесок видатних жінок в культуру, ідентифікація їхнього впливу на сучасне суспільство;
- вивчення та популяризація української культури в світі;
- висвітлюючи історичний фон, демонструється, як соціокультурні умови впливали на розвиток жінок та їх визначення значущості;
- використовується феміністський підхід для критичного перегляду історії, враховуючи гендерні нерівності та важливість жіночого внеску;
- виділяється конкретний внесок видатних українських жінок, який залишає слід у сучасних культурних реаліях;
- розроблено об'єктивні критерії для визначення важливості напрацювань видатних жінок у розбудову культурології гендеру, зокрема: конкретний внесок у розвиток культурних течій (оцінка того, наскільки і як саме видатні жінки вплинули на розвиток та зміну культурних течій); вплив на гендерні стереотипи (перетворення гендерних стереотипів під впливом історичних осіб); здатність змінювати свідомість суспільства; вплив на ідентичність та самосвідомість жінок (оцінка, наскільки внесок конкретної особистості визначає чи змінює жінок про уявлення жіноцтва про себе, вплив на їхній статус та самовизначення).
- **Апробація результатів дослідження** відбувалася шляхом обговорення доповіді на Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих науковців «Науковий погляд молоді:

ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства» (23 листопада 2023 року).

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст містить 84 сторінок, бібліографія нараховує 51 джерело.

РОЗДІЛ 1. КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ЯК МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Основні поняття культурологічного картографування, його переваги та обмеження.

Картографія як наука має свої методи вирішення наукових і практичних завдань – це «картографічне моделювання й картографічний метод дослідження, завдяки яким створюють картографічні моделі» [1, с. 4].
Картографія, шляхом створення картографічних моделей, головним видом яких є карта, фіксує знання.

Відповідно до ДСТУ 2757-94 «Картографія. Терміни та визначення» термін «картографія» визначається як: «галузь науки, техніки і виробництва, що охоплює вивчення, створення та використання картографічних творів» [2].

З наукової точки зору та у ширшому розумінні це поняття трактується як: «наука про відображення та дослідження об'єктів природи і суспільства, їхнє розміщення, властивості, взаємозв'язки, зміни у просторі і часі за допомогою карт та інших картографічних моделей [3, с.7].

На думку К. О. Саліщева: «картографія – це наука про відображення й дослідження просторового розміщення і взаємозв'язків природних та суспільних явищ, а також їх змін у часі через образно-знакові моделі (картографічні зображення), які відтворюють ті чи інші сторони дієздатності [4, с. 5].

Отже, картографія – це науково-технічна дисципліна, яка розробляє технологічні прийоми створення геопросторових моделей об'єктів, процесів та явищ, а також вивчає способи, прийоми та методи укладання та видання карт за допомогою електронних засобів візуалізації. Як кожна наука, картографія має свої методи виконання наукових і практичних завдань. До

них належать картографічне моделювання та картографічний метод дослідження, за допомогою яких створюють картографічні моделі, розробляють прийоми їх аналізу, застосування та перетворення з метою вивчення реального світу й набуття нових знань [5, с. 7].

Культурологічне картографування – це підхід, що використовує картографію для аналізу та представлення культурних явищ і взаємодій. Основні поняття в цьому контексті включають:

1. Культурна ідентичність:

Спосіб, яким групи людей визначають себе на основі спільних культурних характеристик, таких як мова, традиції, релігія тощо.

2. Сприйняття простору:

Культурні мапи: вивчення того, як різні культурні групи сприймають і використовують простір, включаючи взаємодію з місцевими об'єктами та природним середовищем.

3. Транскультуралізм:

Перетин культур: розгляд взаємодії та впливу різних культур, які призводять до нових форм вираження та ідентичності.

4. Мапування культурних явищ:

Географічне відображення: використання карт для відображення розміщення та розподілу культурних об'єктів, таких як мови, вірування, архітектура.

Це метод дослідження, який використовує картографію для аналізу та візуалізації культурних явищ, взаємодій та просторових взаємозв'язків. Основні характеристики цього методу включають:

1. Географічна компонента:

Мапи та простір: культурологічне картографування акцентує використання географічних карт для представлення інформації про розподіл

культурних явищ, таких як релігійні об'єкти, етнічні групи, культурні пам'ятки тощо.

2. Міждисциплінарність:

Об'єднання культурології та картографії: картографія використовується як інструмент для аналізу культурних явищ, тоді як культурологія забезпечує теоретичний контекст для розуміння цих явищ.

3. Візуалізація Даних:

Графічне представлення: використання карт дозволяє візуалізувати культурні патерни, що сприяє кращому розумінню просторових зв'язків та взаємодій.

4. Дослідження спадщини:

Вивчення культурного ландшафту: аналіз впливу культури на фізичне середовище, а також дослідження культурної спадщини через географічні картки.

Цей метод дозволяє наочно відображати та вивчати культурні аспекти у їхньому просторовому контексті, що робить його потужним інструментом для розуміння культурних процесів та взаємодій у світі.

Культурологічне картографування допомагає розкрити глибинні зв'язки між культурними явищами та їхнім просторовим контекстом, надаючи новий погляд на розуміння культурного ландшафту.

Дещо по-іншому тлумачать картографію в інших країнах. Наприклад, «в Англії картографію визначають як мистецтво, науку і технологію створення карт, а також їхнє вивчення як наукових документів і витворів мистецтва». У Франції «цю науку визначають як сукупність досліджень, наукових, технічних і художніх процесів, виконаних з метою створення карт, планів та інших способів зображення, а також методи їх дослідження» [3, с.7].

Високий рівень розвитку сучасної картографії призводить до постійного розширення сфери її діяльності. Продовжуючи удосконалювати всебічну методику та технічні засоби картографування, розробляючи нові типи карт, сучасна картографія починає ставити та вирішувати нові проблеми, яких раніше не було. Однією з таких проблем є розроблення сучасних методів використання карт в господарській практиці та наукових дослідженнях [6, с. 9].

В 1948 році К. О. Саліщев вперше запровадив та уточнив поняття та визначення картографічного методу дослідження: охарактеризувавши його «як метод дослідження географічних карт для опису, аналізу та пізнання явищ, для отримання нових знань і характеристик, для вивчення процесів розвитку, встановлення просторових взаємозв'язків та прогнозу явищ» [там само, с. 11].

Вже сьогодні цей метод оформлено в розділ картографії, де розглядаються питання використання карт для пізнання зображеної на ній інформації та явищ.

Важливим методом в культурології є культурологічне картографування – це метод дослідження та представлення культурних явищ і процесів за допомогою картографічних засобів.

Культурологічне картографування – це міждисциплінарний підхід дослідження культурних явищ, процесів та подій, який передбачає їх систематизацію, класифікацію та локалізацію.

Основними поняттями культурологічного картографування є: культурні дії, які відбуваються в межах певного територіального простору; культурний географічний простір, який відображає розподіл культурних елементів на географічній карті.

Культурологічне картографування може містити в собі вивчення та відображення культурних явищ та їх просторового розташування,

використовуючи методи та техніки картографії. Це може бути особливо корисним для вивчення та відображення культурних тенденцій, розповсюдження певних культурних явищ та їх впливу на суспільство.

Основною метою цього підходу є вивчення культурної різноманітності, взаємодії та просторового розподілу культурних елементів.

Важливо виділити основи культурологічного картографування:

1. Вивчення культурологічних особливостей: «культурологічне картографування займається вивченням культурних особливостей різних регіонів, які можуть включати мову, релігію, традиції, звичаї, архітектуру, кухню та інші культурні елементи» [7, с. 27]. Це дозволяє отримати глибоке розуміння культурних різниць між різними географічними областями.

2. Створення картографічних зображень: «культурологічне картографування передбачає створення географічних карт, які візуально відображають культурні особливості різних регіонів» [там само, с. 27]. Це дозволяє краще усвідомити та зрозуміти загальний контекст культурних особливостей.

На сьогодні можна виділити такі переваги та обмеження культурологічного картографування:

Переваги:

1. Візуалізація: картографічні зображення дозволяють легко візуалізувати розподіл культурних явищ і зв'язків на різних територіях.

2. Аналіз: картографування надає можливість проводити аналіз та порівняння культурних характеристик різних регіонів, країн або інших територій.

3. Дослідження: картографування допомагає в дослідженнях культурологів, які вивчають просторовий аспект культурних явищ і взаємодія між ними.

4. Зрозуміння культурної різноманітності: картографування допомагає нам усвідомити культурну різноманітність, що сприяє розширенню наших глобальних знань та сприйняттю.

Культурологічне картографування допомагає розширити наше розуміння культурних явищ, сприяє вивченню взаємодії між культурами та дозволяє досліджувати культурні аспекти з географічною перспективою. Цей метод важливий для того, щоб краще усвідомлювати складні взаємозв'язки у сучасному світі та сприяти збереженню та розумінню культурної різноманітності.

Хоча культурологічне картографування є потужним методом дослідження, воно також має свої обмеження:

1. Спрощення культурних реалій: при візуалізації на карті деякі культурні аспекти можуть бути спрощені або неповно відображені, оскільки культура часто є складною та динамічною.

2. Географічні стереотипи: є ризик створення географічних стереотипів або застосування узагальнень, що може призвести до спотвореної картини культурної різноманітності.

3. Відсутність контексту: культурологічне картографування може не завжди забезпечити детальний контекст та розуміння соціокультурних процесів.

4. Збільшена кількість даних: зі зростанням обсягу даних може виникати виклик із збереженням та обробкою великих обсягів інформації.

5. Культурна шкала: розгляд культури через географічну лінзу може не враховувати індивідуальні різниці та внутрішні динаміки культурних спільнот.

6. Застарілі дані: картографічні дані можуть застарівати, що призводить до недостовірності аналізу та візуалізації.

7. Суб'єктивність: картографування культури часто базується на інтерпретаціях та поглядах дослідника, що може призвести до суб'єктивних результатів. Оскільки картографічне зображення є суб'єктивним, воно може відображати зовнішній вигляд культурних особливостей, але не збагачувати їхнє значення або сутність.

8. Недостатність даних: інформація про культурні аспекти на різних територіях може бути недостатньою або важкодоступною, що ускладнює створення карт.

9. Зміна культурних характеристик: культурні явища можуть змінюватися з часом, і картографування не завжди може відображати ці зміни в реальному часі.

10. Неповнота: карти не можуть вмістити всю інформацію про культурні елементи, оскільки деякі деталі можуть бути важко побачити або вимагають додаткової інтерпретації.

Загалом, культурологічне картографування є цінним інструментом для вивчення культурних процесів та феноменів. Його застосування дозволяє систематизувати та аналізувати культурні дані, розуміти просторову динаміку культури та виявляти взаємозв'язки між різними культурними елементами. Однак, для досягнення точності та об'єктивності результатів необхідно мати надійні та актуальні дані.

Серед сучасних напрямів культурного картографування виокремлюється гендерне картографування. Воно передбачає аналіз просторового поширення та динаміки гендерних відносин, гендерних режимів, стереотипів у конкретних культурах [8, с. 156].

Гендерна картографія як міждисциплінарний напрям передбачає графічне відображення різних аспектів конструювання гендеру в конкретному суспільстві. Йдеться про створення своєрідних «карт»

гендерних відносин, ролей, стереотипів, які існують у соціокультурному просторі.

Наприклад, може бути проведене картографування жіночих рухів – їх територіальне охоплення, етапи розвитку, основні напрями діяльності тощо.

Одним з актуальних напрямів культурного картографування є дослідження репрезентації жіночості та жіночого досвіду в культурному просторі суспільства. Може аналізуватися частота та характер згадування визначних жінок в підручниках, найяскравіше це видно на прикладах історії, географії. Це дає уявлення про ступінь висвітлення жіночого внеску в науці й освіті.

Також цікавим є картографування жіночих образів в літературних творах різних епох: таким чином можна простежити еволюцію уявлень про соціальні ролі жінок.

Цікавим напрямом гендерного картографування є аналіз регіональної специфіки уявлень про гендер та гендерні ролі. Адже в різних областях однієї країни можуть зберігатися особливі традиційні практики, звичаї щодо розподілу функцій та статусів між чоловіками і жінками.

Перевагою гендерного картографування є можливість простежити регіональну специфіку проявів фемінності та маскулінності в культурі, а також їх динаміку на різних історичних етапах. Проте, воно є складним через багатфакторність процесів культурної взаємодії, необхідність аналізу значного матеріалу.

Таким чином, застосування технологій культурного та зокрема гендерного картографування відкриває нові горизонти для культурологічних досліджень, робить їх комплексними та системними. Гендерне картографування доповнює традиційні культурологічні студії, дозволяє побачити невідображені раніше аспекти культурної динаміки суспільства.

1.2. Застосування картографії у гендерних дослідженнях

Картографія, як важлива наука про виготовлення карт, має широкий спектр застосувань у різних галузях знань і досліджень. Одним з таких напрямків є гендерні дослідження. Гендерні дослідження спрямовані на вивчення впливу гендерних факторів на соціальне, економічне і політичне життя суспільства, а також на розуміння статусу та ролі чоловіків і жінок у суспільстві.

Застосування картографії у гендерних дослідженнях дозволяє «зображувати і аналізувати гендерні нерівності та диспаритеті у різних контекстах». Карти можуть «візуалізувати географічну розподіленість різних соціальних, економічних і політичних показників, які залежать від гендерного фактору» [9, 178]. Наприклад, карти можуть показати рівень освіти, заробітної плати, зайнятості, доступ до медичних послуг та інших сфер соціального життя в залежності від статі людини.

Крім того, картографія дозволяє аналізувати та візуалізувати суспільні простори, які можуть бути диференційовані за статтю. Наприклад, карти можуть демонструвати розподіл суспільних установ, таких як школи, дитячі садки, громадський транспорт, парки, які можуть мати різний доступ і різну доступність для чоловіків і жінок. Такий аналіз допомагає виділити простори, які можуть бути виключаючими або обмежуючими для певних груп.

Застосування картографії у гендерних дослідженнях також дозволяє звернути увагу на важливі гендерні питання і використовувати дані для розробки політик і програм, спрямованих на зміну статусу і ролі жінок та чоловіків у суспільствах та культурах. Карты можуть стати ефективним інструментом для спілкування з громадськістю і формування усвідомлення щодо гендерних нерівностей, а також для прийняття необхідних заходів для їх зменшення.

Карти можуть допомогти науковій спільноті візуалізувати і аналізувати просторові зв'язки між гендерними нерівностями та соціокультурними процесами [5, с. 14]. Застосування цього методу у гендерних дослідженнях стає все більш популярним і важливим інструментом для розуміння і вивчення соціальної дійсності з урахуванням гендерних аспектів. Картографія в цьому контексті використовується для візуалізації та аналізу даних, що стосуються гендерних нерівностей, стереотипів та соціальних взаємодій.

Як сучасний міждисциплінарний напрям, гендерна картографія передбачає графічне відображення різних аспектів конструювання гендеру в конкретному суспільстві. Актуальність гендерного картографування визначається потребою в комплексному баченні як історичної динаміки гендерних режимів, так і їх сучасних особливостей у різних сферах та регіонах. Такі візуальні моделі дозволяють систематизувати емпіричні дані, виявити закономірності та тенденції.

Картографія, як наука, займається створенням, аналізом та інтерпретацією карт. В контексті гендерних досліджень, картографія використовується для встановлення просторових зв'язків між гендерними стереотипами, соціальною структурою та розподілом ресурсів.

Одним з застосувань картографії у гендерних дослідженнях є створення карт, які демонструють розподіл гендерних стереотипів в суспільстві. Наприклад, така карта може відображати розташування різних видів роботи за статевою приналежністю працівників, що показує, які види робіт вважаються «жіночими» або «чоловічими»; карта може відображати ім'я та прізвища видатних українських жінок, місце їх народження та діяльності, їх історію та вплив на суспільство. Це може виявити гендерну нерівність в певних галузях або секторах економіки і допомогти викрити дискримінацію та нерівні можливості залежно від статі.

Одним з основних переваг використання карт у гендерних дослідженнях є їх здатність візуалізувати складні соціальні взаємозв'язки та ілюструвати географічні розподіли гендерних нерівностей. Крім того, картографія надає можливість використання простору в якості інструменту аналізу гендерної географії, що сприяє глибшому розумінню географічного контексту та обмежень, які диктуються соціальною структурою.

Картографія також може бути використана для вивчення гендерного простору та нерівностей в міських середовищах. Карти можуть відображати розташування гендерно-специфічних об'єктів, таких як жіночі інститути, магазини, зони безпеки або небезпеки, а також розподіл ресурсів, доступності до освіти та охорони здоров'я для різних груп населення. Застосування картографії у цьому вимірі досліджень дозволяє виявити статево-гендерні нерівності у використанні гендерного простору та впливати на його реформування з метою створення більш рівноправного і безпечного суспільства.

Крім того, картографія у гендерних дослідженнях може бути використана для аналізу статево-гендерних відношень та включеності у політичній географії. Карти можуть демонструвати розподіл жіночих та чоловічих політичних справ у різних рівнях влади, а також рівень політичної участі різних груп населення залежно від статі [10, с. 24].

Методологія гендерної картографії включає збір кількісних та якісних даних щодо гендерних відносин у суспільстві, їх візуалізацію у вигляді тематичних карт, а також аналіз отриманих моделей.

Застосування картографії у гендерних дослідженнях має велике значення в сучасному світі. Гендерні нерівності є актуальною проблемою, яка впливає на різні аспекти життя людей, включаючи соціальну структуру, економічний розвиток та політичні процеси. Картографія може допомогти

виявити географічні та соціокультурні фактори, які впливають на гендерні нерівності, і розробити стратегії для зниження цих нерівностей.

Таким чином, застосування картографії у гендерних дослідженнях є невід'ємною частиною сучасної методології, що дає змогу аналізувати складні географічні відносини та гендерні нерівності. Картографія надає можливість візуалізувати та аналізувати географічний контекст, що сприяє глибшому розумінню проблеми гендерних нерівностей та розробці стратегій для вирішення цієї проблеми. Використання картографії у гендерних дослідженнях є актуальним інструментом, що дозволяє відкрити нові можливості для розуміння та розв'язання гендерних проблем у нашому суспільстві.

Отже, застосування картографії у гендерних дослідженнях допомагає науковцям і активістам уявити та аналізувати гендерні диспаритети і нерівності в різних соціальних, економічних і політичних аспектах. Карти відображають просторові відношення та розподіл за допомогою візуального представлення і стають потужним інструментом для розвитку політик із заохочення гендерної рівності та усунення нерівностей у суспільстві.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

2.1. Поняття гендеру в культурології

Сьогодні у сучасному суспільстві поняття гендеру та гендерної рівності є однією з найактуальніших тем, особливо в контексті культурології. За останні десятиліття ця тема набула все більшої уваги з боку дослідників, оскільки підходи до розуміння гендерних питань змінюються залежно від соціально-культурного контексту. Це питання рівності жінок та чоловіків розглядалось величезною кількістю вчених, науковців та науковиць, починаючи з філософинь Давньої Греції, але коли ми говоримо про гендер, то важно відзначити, що поняття гендеру зв'язалося завдяки: Дж. Мані, Р. Столер, О. Безсонова, О. Горошко, і цим поняттям займаються такі вчені як: Дж. Скотт, Г. Рубін, А. Річ, О. Вороніна, Ф. Бацевич, М. Крочук та інші. Питанням рівності жінок та чоловіків в різні історичні часи займалися: Крістіна Пізанська, Олімпія де Гуж, Сімона де Бовуар та багато інших.

Організацією Об'єднаних Націй у 2015 році було ухвалено Цілі сталого розвитку – це набір глобальних Цілей та завдань для створення більш справедливого, екологічно стійкого та процвітаючого світу. Вони надають конкретний план дій для розв'язання проблем, що поєднують економічний розвиток, соціальну справедливість та екологічну стійкість.

П'ята Ціль сталого розвитку – «Gender Equality» приділяє увагу досягненню рівноправ'я між чоловіками та жінками, та виключенню будь-якої форми дискримінації на гендерній основі.

Гендерна рівність не повинна сприйматися як суто жіноче питання, оскільки це питання, яке вимагає від чоловіків і жінок спільної роботи у пошуку практичних та принципових рішень.

Зазначено, що п'ята Ціль має такі завдання:

1. «Створити умови для ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок і дівчат».
2. «Знизити рівень гендерно зумовленого та домашнього насильства, забезпечити ефективне запобігання його проявам та своєчасну допомогу постраждалим».
3. «Заохочувати спільну відповідальність за ведення господарства та виховання дитини».
4. «Забезпечити рівні можливості представництва на вищих рівнях прийняття рішень у політичному та суспільному житті».
5. «Розширити доступ населення до послуг з планування сім'ї та знизити рівень підліткової народжуваності».
6. «Розширити економічні можливості жінок».

Отже, можна підкреслити основні аспекти цілей «Gender Equality», які містять у собі:

1. Зниження дискримінації: забезпечення рівних можливостей та зниження всіх форм дискримінації щодо жінок в сферах освіти, роботи та суспільного життя.
2. Забезпечення рівноправ'я у прийнятті рішень: збільшення участі жінок у прийнятті рішень на всіх рівнях, включаючи громадські та політичні сфери.
3. Забезпечення доступу до освіти та здоров'я: забезпечення рівного доступу жінок та дівчат до якісної освіти та медичних послуг.
4. Боротьба зі стереотипами та насильством: зменшення гендерних стереотипів та насильства, спрямованого на жінок.
5. Забезпечення рівних економічних умов: здійснення заходів для забезпечення рівного оплати праці та рівних економічних можливостей для чоловіків і жінок.

6. Сприяння рівноправ'ю в сім'ї та спільноті: заохочення рівноправ'я та участі у сім'ї та спільноті. Ця ціль визнає важливість забезпечення рівноправ'я між статями для сталого розвитку та покращення якості життя всього суспільства.

7. Здійснення рівного доступу до ресурсів: забезпечення жінок та дівчат рівним доступом до різних ресурсів, включаючи землю, фінанси та інші можливості для самовизначення та розвитку.

8. Підтримка жіночого підприємництва: сприяння розвитку жіночого підприємництва та забезпечення рівних умов для жінок у сфері бізнесу та підприємництва.

9. Забезпечення сексуального та репродуктивного здоров'я: здійснення заходів для гарантування права жінок на сексуальне та репродуктивне здоров'я, включаючи доступ до інформації та послуг планування сім'ї.

10. Запобігання гендерному насильству: боротьба з гендерним насильством та забезпечення захисту жінок від усіх форм насильства.

Ця ціль прагне досягнути повноцінної та рівної участі обох статей у всіх сферах життя. Її реалізація сприяє побудові більш справедливого, рівноправного та сталого суспільства.

Таким чином, повна повага та дотримання прав жінок має важливе значення для розвитку суспільства. Забезпечення гендерної рівності допомагають скоротити розрив у заробітній платі між чоловіками та жінками, і дають можливість для уникнення факторів, що стримують економічний розвиток.

В кінці ХХ століття поняття «гендер» стало центральною категорією в міждисциплінарній галузі наукових знань під назвою «гендерні дослідження». «Відмінність між двома термінами «sex» (біологічна стать) і «gender» (соціокультурна стать) ввели психолог Robert Stoller [10] і сексолог John Money [11, с. 3].

Гендер є однією з ключових категорій сучасного культурологічного знання. Це пов'язано з тим, що, на відміну від поняття статі як біологічної характеристики, гендер розглядає конструювання маскулінності та фемінності як культурний процес.

Це поняття аналізується як складна система соціокультурних норм, правил, стереотипів, що регулюють ролі, моделі поведінки, риси характеру та психологічні якості чоловіків та жінок в певному суспільстві. Ця система конструюється через процес соціалізації, мову, символічні репрезентації у мистецтві та медіа.

Поняття гендеру в культурології має глибокі корені і враховує складну взаємодію між біологічною статтю та соціальним статусом особи. Дослідження в цій галузі спрямовані на формуванні соціальних ролей та особистої ідентичності.

Гендер в культурології визначається як соціокультурний конструкт, що вивчає ролі, очікування та ідентичність осіб в суспільстві на основі статевих відмінностей. У культурології гендер не розглядається як біологічно задана характеристика, але як складний набір соціально конструйованих ролей та стереотипів, які формуються через культурні впливи.

За словами М. І. Крочука: «гендерна рівність – це складник загального принципу рівності, який: охоплює рівність прав, рівність можливостей, забезпечення рівних умов для реалізації прав та можливостей, гендерну симетрію; визначає однаковий правовий статус особи в суспільстві; стверджує основні права особи–жінки та особи–чоловіка» [12, с. 470].

Терміни «чоловічий» і «жіночий» стали сумнівними термінами та способами розуміння відмінностей для тих, хто хотів говорити про те, як створюються культурні норми чи традиції та як вони можуть змінюватися. Зрештою, фізичне тіло не може пояснити, як вони живуть і як очікується жити такими різними життями. Різні дослідження прийшли до висновку, що

чоловіки та жінки мають окремі ролі і що ці ролі не рівні. Відповідно, поняття «гендер» було потрібне для опису способів, де чоловіки та жінки є категоріями, створеними суспільством, щоб можна було визначити те, що чоловіки та жінки мають робити, як вони мають поводитися та яку цінність надають.

Думка Г. Рубіна полягала в тому, що «не дивлячись на те, що біологічні відмінності є фіксованими, гендерні відмінності є гнїтучими результатами соціальних втручань, які диктують, як повинні поводитися жінки та чоловіки». Жінок пригнічують як жінок і «через необхідність бути жінками».

Джудіт Батлер стверджували, що гендер «є процесом втілення, який є результатом багаторазового виконання актів гендерного визначення. Концепція гендеру не могла б виникнути без фемінізму, феміністична наука та вимога жінок зрозуміти, як їхня роль у суспільстві створювалася протягом історії. Гендер дозволяє нам робити і бачити те, чого не дає обмежене поняття «стать».

Поняття «гендер» Ф. С. Бацевич характеризує як «системну характеристику соціального порядку, яка постійно відтворюється як у стосунках свідомості, так і в структурах міжсуб'єктної взаємодії» [13, с. 152].

На думку О. Безсонової, «гендер мисленнєвим конструктором або моделлю, що введено для більш адекватного та коректного опису проблем статі й розмежування його біологічних та соціокультурних функцій» [14, с. 19].

Проте, О. І. Горошко зауважує, що «...у теорії, що розглядає гендер як стратифікаційну категорію, під гендерною стратифікацією розуміється процес, за допомогою якого гендер стає основою соціальної стратифікації, а сприймані гендерні відмінності стають систематично оцінюваними. Разом з гендером такими стратифікаційними категоріями виступають клас, раса, вік і таке інше» [15, с. 25].

Культурологічний підхід розглядає крізь призму взаємодії чоловіків та жінок в контексті культурних норм, цінностей та традицій. Однією з ключових ідей є те, що гендер визначається культурою, а не природою, і відтак може зазнавати змін під впливом культурних трансформацій.

Важливим є визначення «невидимих жінок»: вказує на внески, досягнення жінок та історії, які недостатньо визнані або зовсім неправильно представлені в суспільстві,

Книга письменниці К. Перес «Невидимі жінки» [16] розглядає тему невидимості жінок у різних сферах життя і суспільства, де їхні історії та досягнення залишаються непоміченими або маловизначеними. Авторка звертає увагу читачів та читачок на те, «що гендерна нерівність залишається навіть у дрібницях: хтось цього, можливо, не помічає, але ситуація від того не змінюється». Наприклад, коли розробники нових технологій працюють над чимось новим, вони орієнтуються тільки на чоловіків, замість того щоб збирати інформацію про всіх потенційних користувачів майбутніх продуктів. Чомусь ніхто не замислюється над потребами та зручністю користування для жінок. Те саме стосується клінічних досліджень та випробувань ліків. Якщо деякі препарати, які можуть допомогти жінкам, не діють в чоловічому організмі, їх вироблення та розробку просто припиняють. Або дизайн речей підганяється під чоловіків, а про жінок знову забувають, що може навіть привести до жахливих і трагічних наслідків (наприклад, бронежилети, зшиті для чоловіків, які жінку не захистять, паски безпеки в автомобілях, що призводять до жіночих травм, бо тестувалися на чоловіках, і т.д.). На жаль, такі ситуації зустрічаються практично всюди.

Невидимі жінки включають в себе тих, чийі досягнення не були відзначені, або тих, чийі героїчні дії не ввійшли в історичні хроніки. Це також може стосуватися тих, чийі голоси були приглушені внаслідок стереотипів, дискримінації або нерівності.

Концепція «невидимих жінок» підкреслює потребу у визнанні та вивченні різноманітних жіночих історій, індивідуальних доль та колективних досягнень. Це важливий аспект боротьби за гендерну рівність та включення у сучасному суспільстві.

Усвідомлення невидимості жінок може також стосуватися тих, хто виступає в ролі домогосподарок, доглядачок чи працівниць у сферах, які традиційно не визнаються або менше цінуються суспільством. Ці жінки можуть виконувати важливі функції, але їхній труд та внесок можуть бути недооціненими.

Підхід «невидимих жінок» також акцентує увагу на тому, як соціокультурні, економічні та інші структури можуть створювати нерівності та перешкоди для жінок у різних аспектах життя. Це включає в себе питання щодо прав жінок, можливостей для самореалізації та впливу на прийняття рішень у суспільстві. Вивчення та визнання невидимих жінок важливо для побудови більш рівного та справедливого суспільства, де кожна жінка може відчувати, що її голос та внесок мають цінність.

Важливо відзначити, що культурологія допомагає розглядати гендер не лише в сфері соціальних відносин, а й в мистецтві, мові, символіці та інших аспектах культури. Вивчення ролі гендеру в культурі дозволяє розкрити, як відбувається конструювання гендерних ідентичностей, які впливають на життя та поведінку людей в різних культурних контекстах.

Поняття гендеру в культурології відображає складну і динамічну соціокультурну конструкцію, яка визначається не стільки біологічними особливостями статі, скільки соціальними та культурними ролями, стереотипами та очікуваннями, що присутні у суспільстві.

Гендер же визначається соціальними та культурними чинниками, які включають ролі, норми і очікування, пов'язані зі статтю. Це включає в себе,

наприклад, очікування щодо манери поведінки, одягу та інтересів, які традиційно пов'язані з певною статтю.

У культурології, гендер розглядається як соціальне явище, яке формується та змінюється впливом культурних контекстів, інституцій, комплексів значень, уявлень та практик. Варіації гендерних ролей, настроїв та ідентичностей розглядаються як результат культурних перетворень, взаємодії з різними соціальними та інституціональними факторами [17, с. 2]. Орієнтація на гендер у культурології дозволяє аналізувати різні аспекти нерівності, домінування і підлеглості, що існують в суспільстві. Вона допомагає розуміти, як соціальні категорії статі, як чоловік та жінка, формуються та перетворюються у соціокультурному контексті. Багато міжнародних організацій та громадських організацій активно працюють над проблемами гендерної рівності та боротьбою з стереотипами щодо ролей статі.

Гендер у культурологічному аспекті також дає змогу аналізувати різні соціальні практики, у тому числі мистецтво, літературу, кіно, музику та інші культурні прояви, що відображають суспільні ролі, стереотипи та відношення до гендеру.

У своїй статті дослідниця Дж. Скотт визначає «гендерну експертизу» для чотирьох груп соціально–історичних «підсистем»:

– «комплекс символів та образів, які характеризують чоловіка та жінку в культурі»; (в українській культурі, наприклад, від образної системи творчості і якостей властивих чоловіку та жінці до символіки вишиванки [Горлова А.В]).

– «комплекс норм (релігійних, педагогічних, наукових, правових та політичних)»; (щодо поведінки чоловіків та жінок; гендерні ролі, сімейна структура, сексуальна мораль – усе це може бути релігійними нормами;

гендерна рівність в освіті, стереотипи у виборі предметів чи кар'єрних шляхів – все це може бути визначено педагогічними нормами [Горлова А.В.]»

– «проблему самовираження, суб'єктивного самосприйняття та самосвідомості особистості»; (індивідуальне самосприйняття: які чинники впливають на формування індивідуального образу себе; соціальний контекст: як суспільство та культура впливають на сприйняття себе; гендерна ідентичність: які чинники визначають гендерну самосвідомість [Горлова А.В.]»).

– «соціальні інститути, які беруть участь у формуванні гендеру (ринок робочої сили, освіта, сім'я, домогосподарство тощо)» [18]. (гендерна рівність та нерівність на ринку праці визначає можливості для жінок та чоловіків: відмінності в заробітних платах, доступ до кар'єрних можливостей; освіта: вибір предметів, кар'єрних шляхів та рольові очікування; сім'я; гендерні норми, які переймаються у сім'ї, впливають на розподіл обов'язків, виховання дітей тощо [Горлова А.В.]»).

Дж. Скотт назвала «соціальну стать» або «гендер» – «первинним способом визначення владних стосунків». Публікації історикіні допомогли подолати розрив між традиційною («чоловічою») історією та новою («жіночою»). Таким чином, «знаходяться в центрі уваги не тільки норми, стереотипи та ідентичності, а й найважливіші інститути соціального контролю, які регулюють нерівномірний розподіл матеріальних і духовних багатств, влади та престижу, кредиту в масштабі всього суспільства, класу, групи тощо» [там само].

Симона де Бовуар стверджувала, що «стати жінкою означає не лише приналежність до певного біологічного виду людей, а й жіночі емоції та пов'язані з ними самооцінку, встановлену для визначення типу поділу соціальних ролей у суспільстві» [19].

Незважаючи на те, що С. де Бовуар слово гендер ще не вживала у термінології, описує вона саме це. Розглядання жінки як іншого, конструювання маскулінності як «нежіночого» – це теж важливо.

Одним із найбільш значних досягнень Глорії Стайнем стала розробка концепції «жіночої містики», яка допомогла переосмислити роль жінок у суспільстві. Її ідеї виходять з уявлення про те, що жінки не повинні бути підпорядковані чоловікам і мати рівні права та можливості.

Культурологічні студії досліджують способи виробництва і відтворення гендерних ознак, ролей та ідентичностей у різних культурних полях і практиках (література, мас-медіа, мода). Вивчаються як процес еволюції уявлень про маскулінність/фемінність упродовж історії, так і їх сучасні трансформації.

Отже, гендер як соціокультурна модель статі є важливим предметом культурологічного аналізу, що дозволяє повніше зрозуміти суспільно-культурні процеси та символічне виробництво в тому чи іншому культурному середовищі.

В культурології поняття гендеру розглядається з різних перспектив. В першу чергу, воно пов'язується з розумінням соціального конструювання ідентичності. Наслідуючи постмодерністський підхід, культурологині відкидають ідею існування природженої статі і стверджують, що гендер є соціальним конструктом, який орієнтується на культурні норми і цінності. Історично формовані уявлення про «жіночість» і «чоловічість» широко відомі всім і потребують аналізу в контексті статевих стереотипів.

Культурологічний підхід до гендеру також зосереджується на розумінні належності взаємозв'язку між гендерними нормами і стереотипами та культурною практикою. Він досліджує, які культурні норми, цінності та практики впливають на формування гендерної норми, поведінки та гендерних ролей.

Наприклад, розуміння гендеру в різних культурах може значно відрізнятись через різницю у культурних поглядах на роль жінок і чоловіків. Культурологині також досліджують, як гендерні стереотипи впливають на художню літературу, фільми, музику та інші мистецькі прояви і навпаки.

Крім того, «культурологічне розуміння гендеру включає аналіз інтерсекціональності – сполучення гендеру з іншими соціальними категоріями, такими як раса, національність, вікова група та інші». Цей підхід допомагає «враховувати ускладненість культурних ідентичностей та розкриває, як різні аспекти особистості взаємодіють між собою і зумовлюють соціальну дійсність» [20].

Гендерні дослідження характеризуються широким спектром проблематики, що не вичерпується лише «жіночим питанням». Вони розглядають гендерні відносини в цілому, різноманіття чоловічого і жіночого досвіду в культурі, гендерні аспекти історії та лінгвістики, психології та соціології, економіки й права, політики й спорту тощо, проблеми гендерних ідентичностей, відмінні та спільні риси статей, способи репрезентації гендеру в культурі тощо [там само, с. 38].

Гендерні соціальні норми представляють собою невизначені, але загально визнані уявлення, очікування та стереотипи, пов'язані з ролями чоловіків і жінок у суспільстві. Ці норми визначають, як суспільство очікує, що чоловіки і жінки повинні вести себе, виглядати, працювати та взаємодіяти один з одним. Деякі приклади гендерних соціальних норм включають:

1. Розподіл обов'язків в сім'ї.

Очікується, що жінки будуть відповідальні за обов'язки вдома та догляд за дітьми, тоді як чоловіки здійснюватимуть основний заробіток в оплачуваній сфері роботи.

2. Вибір професії:

Існують гендерні стереотипи стосовно того, які професії «підходять» для чоловіків чи жінок. Наприклад, у багатьох суспільствах деякі професії можуть сприйматися як типово чоловічі чи жіночі.

3. Стиль одягу та зовнішній вигляд:

Індивіди можуть відчувати тиск дотримуватися певних стереотипів стосовно одягу та зовнішнього вигляду, щоб відповідати уявленням про «жіночість» чи «чоловічість», причому ці очікування можуть варіюватися не тільки між культурами, але й від однієї соціальної групи до іншої.

4. Поведінкові очікування.

Існують стереотипи стосовно того, як чоловіки і жінки повинні вести себе в різних ситуаціях. Наприклад, ідея про те, що чоловіки повинні бути сильними та невразливими, а жінки – чутливими та обізнаними в емоціях.

5. Призначення ролей у суспільстві.

Є загальноприйняті уявлення про те, які ролі відводяться чоловікам і жінкам у суспільстві. Це може включати ідею про «чоловічі» чи «жіночі» професії, ідеалізацію чоловіків як лідерів тощо.

Гендерні соціальні норми можуть бути важкими для подолання, і їх переосмислення є ключовим для досягнення гендерної рівності та створення більш інклюзивного суспільства.

Культурологія розглядає, як гендер впливає на створення та сприйняття творів мистецтва, літератури, кіно та інших культурних проявів. Аналізуючи різноманітні твори, дослідники та дослідниці впливають на уявлення про роль в культурі.

Особлива увага приділяється ролі в масовій культурі та рекламі у формуванні, створенні та усвідомленні стереотипів, пов'язаних із статтю, може сприяти формуванню нерівності та дискримінації. Культурологині розглядають, як ці явища репродукуються через масові медіа та впливають на свідомість суспільства.

За останні кілька десятиліть дослідники та дослідниці з питань гендеру провели фундаментальні наукові дослідження, що розкривають соціальну природу гендеру і спростовують тезу про вроджену підпорядкованість жінок, біологічну неможливість приймати рішення та займатися управлінською діяльністю, в тому числі в сфері менеджменту. Доречною буде думка дослідниці Н. Грицяк: «Державна гендерна політика як один з основних регулятивних механізмів суспільного життя покликана підтримувати цінності справедливості, поваги до особистості незалежно від її статевої належності» [21, с. 115].

Крім того, слід зазначити, що вивчення гендерної проблематики в культурології враховує історичний аспект. Зміни в гендерних ролях та відносинах відбиваються у культурних та мистецьких проявах різних епох.

Усвідомлення гендерних аспектів в культурології сприяє створенню більш рівних та інклюзивних суспільних структур. Дослідження в цьому напрямку розкриває важливі аспекти взаємодії між гендером і культурою, допомагаючи формувати більш освічене та рівноправне суспільство.

Слід зазначити, що важливим напрямком є також вивчення гендерної особливості культурної спадщини. Проаналізувавши, крізь призму гендеру історію, мистецтво та традиції, можна зрозуміти коріння сучасних тенденцій. Актуальні питання стереотипів і ролі жінок та чоловіків висвітлюються через призму культурних проявів, які формують нові уявлення у сфері гендерної рівності.

Як зауважує В. Романова: «Міжстатевий розподіл праці, базисом якого є розподіл функцій між чоловіками і жінками у відтворенні людського роду, нав'язує специфічні для чоловіків і жінок види діяльності й соціальні функції; закріплення відмінностей між статями є основною функцією гендерної культури» [22, с. 27].

Тому гендерна культура організована за протилежностями дуалістичної структури маскулінності та фемінінності. Через певні норми і систему гендерної організації «гендерна культура формує гендерні якості індивіда, розкриває в певному напрямі його здібності, спрямовує на здійснення тих чи інших видів діяльності». Це «детермінує не тільки стиль одягу та поведінку чоловіка або жінки, але й оволодіння ними професійними знаннями» [там само, с. 27].

Гендерна тематика в культурології аналізує роль жінок у створенні та розповсюдженні культурних продуктів. Дивлячись на історію, праця жінок у літературі, музиці, праці, мистецтві та інших сферах завжди недооцінювалася. Завдання культурології розкрити та визнати внесок жінок у історичний та культурний простір.

Не менш важливою є рефлексія над гендерними стереотипами в культурі. Культурологія допомагає виявляти та викривати упередження, що можуть перешкоджати розбудові рівноправного та інклюзивного суспільства. Спростовуючи стереотипи через культурний аналіз, ми можемо сприяти створенню більш справедливого світу.

Усе це свідчить про важливість гендерної культурології як інструменту для розуміння та переосмислення культурних явищ у контексті гендерної рівності. За допомогою цього підходу ми можемо рухатися в напрямку суспільства, де кожна особа, незалежно від гендерної приналежності, має рівні можливості та участі у культурному, політичному житті.

Таким чином, можна зробити висновок, що поняття гендеру в культурології є багатогранним і збагачує наше розуміння статі, ідентичності та соціальних ролей. Культурологині досліджують, які культурні процеси впливають на формування гендерних уявлень і практики, а також як гендерні стереотипи та норми впливають на культурне життя суспільства в цілому. Ці дослідження існують та сприяють побудові більш рівноправного та

толерантного суспільства і кращому вивченню та розумінню української культури як цілісної культури суспільства.

Гендерна проблематика відкриває в культурології широкий простір для розуміння та аналізу, як стать впливає на сприйняття та тлумачення культурних явищ. Зв'язок між культурою та гендером визначає не тільки ролі чоловіків та жінок, а й впливає на культурні традиції та цінності.

2.2. Історія гендерних досліджень в Україні

В Україні історія гендерних досліджень сягає своїми коріннями до періоду незалежності, коли виникла необхідність розглядати соціокультурні та економічні аспекти життя з погляду гендерної рівності. За словами дослідниці С. Оксамитної, «гендерні дослідження у нашій країні розпочали розвиватися в середині 1980-х, внаслідок активного впливу світових тенденцій науково-дослідної сфери» [23, с. 37].

Україна завжди намагалася підтверджувати, що «поділяє гендерні принципи і напрями діяльності з утвердження рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, проголошені в міжнародних документах», зокрема, деякі з них: «Загальній декларації прав людини [24], Європейській конвенції прав людини та основних свобод [25], Конвенції з ліквідації усіх форм дискримінації щодо жінок [26], Декларації щодо рівності жінок і чоловіків [27], Віденській декларації прав людини, документах Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН з питань гендерної рівності [28], Декларації Тисячоліття, Пекінській декларації й Платформі дій [29], Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) [30] та інші».

Жінки в історії залишаються не значними та невидимими з кількох причин:

1. Культурні та соціальні стереотипи: традиційні стереотипи визначають ролі чоловіків і жінок, призводячи до упереджених уявлень про те, які сфери є «типовими» для кожної статі. Це може призвести до недооцінки жіночих досягнень у науці та історії.

2. Брак визнання та доцінення: багато важливих внесків жінок у суспільний розвиток не були належним чином визнані чи відзначені через історичні та культурні стереотипи.

3. Обмежені ролі: протягом багатьох століть суспільні обмеження та традиції визначали обмежені ролі для жінок, внаслідок чого їхні можливості для видатних досягнень обмежувалися.

4. Нерівність у доступі до освіти: деякі жінки стикалися та стикаються з обмеженим доступом до освіти, що ускладнювало їх можливості для розвитку та внеску у важливі сфери.

5. Стереотипи та попередження: суспільні стереотипи та попередження щодо того, як поводитися жінкам в різних сферах, можуть стримувати їх виявлення таланту та лідерських якостей.

6. Недооцінення традиційно «жіночих» сфер: роботи, які традиційно вважаються «жіночими», такі як догляд за дітьми або домогосподарські обов'язки, можуть бути менше визнані, хоча вони також вносять важливий вклад у суспільство.

Розуміння цих причин і праця над вирішенням цих проблем можуть сприяти тому, щоб жінки стали більш видимими і визнаними в історії та сучасному суспільстві.

Таким чином, зміна цієї динаміки вимагає свідомих зусиль для визнання і вшанування внеску жінок у всі сфери життя та розвитку гендерної рівності.

Гендерна проблематика має певні традиції в українській суспільній думці, починаючи ще з творів діячів кінця XIX століття. Зокрема, питання

жіночої емансипації порушували Пантелеймон Куліш, Іван Франко, Леся Українка тощо. Вони запроваджували гендерну проблематику у вивчення літератури, мови, історії України. Проте інституціоналізація гендерних студій як системного наукового напрямку розпочинається лише за часів незалежної України.

Важливим дослідженням є книга О. Стрельник «Турбота як робота» [31]. Головним є дослідження феномену неоплачуваної жіночої праці з догляду та турботи. Можна виділити декілька ключових ідей цієї книги:

1. Авторка аналізує як саме турбота (а саме турбота про дітей) – залишається виключно або переважно обов'язком жінок. Ця праця при цьому не оплачується і не визнається суспільством як робота зі створення цінностей.

2. О. Стрельник вводить поняття «економіка турботи», розглядаючи всю сукупність видів діяльності, пов'язаних з неоплачуваною жіночою працею з догляду. Ця прихована економіка є фундаментом функціонування як окремих домогосподарств, так і всього суспільства.

3. Авторка пропонує концепцію «суспільної організації турботи», за якої ці види праці мають колективно розподілятися між усіма членами суспільства та підтримуватися державою, а не лягати несправедливим тягарем виключно на плечі жінок.

Одним з важливих аспектів є те, як саме гендерний розподіл праці з турботи пов'язаний з економічними механізмами. Адже саме перекладання цих обов'язків на жінок дозволяє чоловікам більше зосереджуватися на оплачуваній зайнятості. Отже, неоплачувана жіноча праця дотує ринкову економіку, створюючи базу для функціонування робочої сили.

Інше питання – як практично організувати альтернативну «економіку турботи». Адже для цього потрібні системні зміни: запровадження державних послуг з догляду, компенсації для опікунів, заохочення чоловіків

долучатися до неоплачуваних обов'язків у сім'ї. Такі кроки вимагатимуть значних витрат з бюджету та реструктуризації ринку праці.

Тому концепція О. Стрельник відкриває широке поле для подальших досліджень та реформ, спрямованих на досягнення справедливого розподілу турботи як важливого елементу людського добробуту.

Отже, ця книга закликає до переосмислення та перерозподілу неоплачуваної праці з турботи та визнання її суспільної цінності.

Важливим є зауважити, що дослідниці та дослідники гендерної нерівності часто вказують на «рожевий податок» - націнку на товари та послуги, які продають жінки, за які чоловіки платять менше; та «скляна стеля» - цей термін описує невидиму, але реальну бар'єрну перепону, з якою жінки можуть стикатися у професійному розвитку.

Розглянемо більш детально ці поняття. «Рожевий податок» - цей термін вказує на явище, коли продукти або послуги, спрямовані на жінок, коштують більше в порівнянні з аналогічними товарами чи послугами для чоловіків. Це може включати товари для особистої гігієни, одяг, парфуми та інше. Існують дослідження, які свідчать, що за своє життя дівчина переплачує набагато більше, чим чоловік, за придбані товари. Просто тому, що вони спеціально для жінок. Але при цьому жінки отримують менше чоловіків у багатьох країнах, хоча платити за продукцію доводиться більше.

Розрив у заробітній платі між жінками та чоловіками, відомий як «гендерна зарплатна нерівність», є проблемою, що стосується багатьох країн. Він може бути наслідком різноманітних факторів, таких як дискримінація на робочому місці, відмінності в кар'єрних можливостях та інші фактори. Багато суспільств та організацій вживають заходи для зменшення цієї нерівності, включаючи політики рівної оплати та заохочення рівних умов праці для обох статей.

Розрив у репродуктивній праці – це існуючий розрив: це час, це сили, які, на жаль, безпосередньо не залежать від того, наскільки людина залучена до оплачуваної праці.

Дослідження показали, що багато жінок сприймають товар, на якому є позначка «спеціально для жінок» як більш цінний та якісний. Жінка готова витратити на свою красу, косметику, догляд, гігієну. Багато компаній використовують це у своїх цілях. Один із таких слоганів – «ви цього гідні». Найдорожчу продукцію пропонують купити під гарними словами. Це поняття підкреслює економічні відмінності в обслуговуванні ринку для жінок та є проявом гендерної дискримінації.

Тоді як «скляна стеля» вказує на структурні обмеження для жінок у досягненні кар'єрних висот. Ці явища викликають питання про необхідність боротьби за гендерну рівність у всіх сферах життя. Це вказує на те, що, незважаючи на досягнення та навички, жінкам ускладнено просуватися вгору в ієрархії підприємства або досягти високих посад. Поняття «скляної стелі» також включає ідею, що цей бар'єр може бути ще складнішим для подолання для жінок інших етнічних чи соціокультурних груп. Це наголошує на важливості врахування інтерсекціональності, коли розглядається гендерна нерівність в професійному оточенні.

Таки чином, обидва ці явища є важливими складовими поняття гендерної нерівності. Вони висвітлюють труднощі, з якими можуть стикатися жінки в різних аспектах свого життя. Боротьба з «рожевим податком» та «скляною стелею» важлива для створення більш справедливого та рівного суспільства для всіх.

Попри певні здобутки, гендерні студії в Україні досі перебувають на етапі становлення та інституціоналізації. Дослідниця Т. Марценюк зазначає: «в українському академічному дискурсі гендерна проблематика лише частково визнана як легітимний об'єкт наукового знання» [32, с.77].

Питання полягає як у браку кадрів («низька кількість фахівців із гендерних студій» [3, с. 153]), так і у вкорінених стереотипах та консерватизмі академічної спільноти. На думку Т. Бурейчак, «гендерні стереотипи глибоко вкорінені в українській академічній культурі, що перешкоджає інституціоналізації цих студій» [32, с. 158].

На думку соціологині Т. Марценюк: «коли говорять про гендер, то також мають на увазі такі поняття як маскулінність і фемінінність (соціальні уявлення про те, що означає бути чоловіком або жінкою), які відображають гендерну ідентичність, зокрема, маскулінність у традиційній (патріархальній) парадигмі пов'язується із силою, владою, мужністю, витривалістю, аргесією, неемоційністю, орієнтацію на успіх, натомість фемінінність – протилежні до маскулінності риси: емоційність, чуйність, слабкість, залежність тощо» [там само, с. 8].

Гендерні дослідження в Україні здійснюються вже багато десятиліть і мають великий вплив на розвиток суспільства, законодавства та політики з питань рівності та прав жінок і чоловіків. Історія цього напрямку наукових досліджень пов'язана з поступовим розкриттям та розширенням особливостей гендерної нерівності, осмислення ролі статевої ідентичності у суспільстві та розвитку гендерних студій. Проаналізуємо історію гендерних досліджень.

Перші спроби аналізувати соціальні зміни та зв'язок між статевими ролями в українському суспільстві датуються 1960-1970-ми роками. У цей період з'явилися кілька досліджень, присвячених ролі жінки в праці та політиці, питанням материнства та сімейного життя жінок. Ці роботи відобразили проблематику нерівного розподілу ресурсів, нерівноправного доступу до можливостей та відчуття соціального бар'єру для жінок.

У 1980-х роках починається поява перших наукових центрів та феміністських організацій, присвячених гендерним дослідженням. Такі

організації активно пропагували рівність статей та боронили права жінок на всіх рівнях суспільства. У цей період з'явилася можливість обміну досвідом з міжнародними організаціями та жіночим рухом інших країн, що сприяло розвитку гендерних досліджень в Україні.

В 1990-х роках в Україні почав активно розвиватись гендерний рух, що стало обертом для гендерних досліджень у нашій країні. Основний акцент стався на розслідуванні тематики насильства над жінками, прав жінок та конструюванні гендерних стереотипів. Значний внесок у розвиток гендерних досліджень внесли навчальні заклади, які започаткували спеціалізовані курси та напрямки. Як зазначає дослідниця Оксана Кісь: «у 1990-ті роки гендерні ідеї поширювалися в Україні переважно в руслі соціології та політології» [33, с. 15]. Спочатку аналізувалися питання становища жінок у суспільстві, феміністичного руху.

У 1999 році ПРООН опублікувала книгу «Гендерний аналіз українського суспільства», яка істотно підвищила обізнаність з гендерними питаннями в Україні. Гаряче сприйняття цієї інформації показало, що в ній була потреба. Через чотири роки після опублікування першого звіту про гендерну ситуацію ПРООН вирішила вивчити нинішній стан справ, з'ясувати, що ми знаємо, та, що не менш важливо, чого ми не знаємо.

Новий звіт складався із дванадцяти розділів, в яких розглядаються різноманітні сфери життя українських чоловіків і жінок та суспільства загалом. Гендерний аналіз є методологією, яку застосовують всі автори цієї книжки.

У розділі, присвяченому гендерній рівності в політиці, розглядалися події парламентських виборів 2002 року. На жаль, практично всі політичні партії виявилися «гендерно сліпими» і не висунули жінок на перші місця у своїх виборчих блоках.

Слід також звернути увагу, що гендерні аспекти бюджетного процесу розглядалися вперше в історії гендерних досліджень в Україні.

Державний бюджет – це один з найефективніших засобів підвищення гендерної рівності на всіх рівнях суспільства, проте політики його майже не застосовували. В звіті було запропоновано необхідність забезпечити більшу відкритість і прозорість бюджетного процесу, бо якщо громадянське суспільство братиме безпосередню участь у розподілі бюджетних ресурсів, то воно зможе впливати й на політику забезпечення рівних можливостей в країні.

Коли йдеться про ринок праці в Україні, то слід відзначити, що рівні зайнятості жінок і чоловіків тут майже однакові. Цими показниками, звісно, можна пишатися, та поруч із ними існують і проблеми гендерної нерівності, які слід негайно вирішувати.

Найважливішою з них є проблема нерівності в оплаті праці: заробітна плата жінок у середньому на 30,7 відсотка нижча, ніж заробітна плата чоловіків. Слід зазначити, що «гендерні стереотипи в Україні, так само, як і в інших країнах, призвели до поділу ринку праці на два: одного для чоловіків, а іншого – для жінок». Різниця між ними полягає в тому, що «ринок праці, де більшість становлять жінки, характеризується нижчим статусом і, відповідно, нижчим рівнем заробітної плати» [34, с. 126.].

Хоча жінки в Україні мають проблеми з влаштуванням на престижну й високооплачувану роботу, вони легко адаптуються до нових соціально-економічних умов. Багато з них стають приватними підприємцями та створюють власні компанії.

Жінки, які живуть у сільській місцевості, несуть потрійний тягар. По-перше, вони працюють як наймані працівники в сільськогосподарських підприємствах, по-друге, трудяться в особистих підсобних господарствах та, по-третє, виконують домашню роботу та доглядають за дітьми.

Традиційне та патріархальне ставлення чоловіків до жінок є головною причиною гендерної нерівності в сільській місцевості. Як наслідок, частка жінок, котрі покидають сільську місцевість, у півтора рази більша, ніж чоловіків.

За останні десятиліття в українському суспільстві відбулися значні зміни щодо розуміння та легітимації гендерних відносин, а також запровадження інституційних механізмів забезпечення гендерної рівності.

Гендерний аспект поступово визнається невід'ємною частиною соціального порядку суспільства, присутнім у всіх інститутах суспільства: у політиці, ринку праці, сім'ї, освіті, наукових дослідженнях, ЗМІ тощо.

Як зазначає Т. Бурейчак: «водночас, відповідно до даних як міжнародних, так і вітчизняних досліджень, українське суспільство значною мірою залишається патріархальним у поглядах щодо участі жінок і чоловіків у публічній та приватній сферах» [35, с. 13]. Наслідками цього є домінування чоловіків у політичному житті країни, значна різниця в оплаті праці чоловіків та жінок, гендерна сегрегація на ринку праці та відсутність гарантованих можливостей кар'єрного росту, інституційні аспекти для успішного поєднання сімейних та робочих обов'язків для жінок та чоловіків, домашнє насильство тощо.

У 2000-х роках академічні кола та громадські організації почали відзначати активний розвиток гендерних досліджень в Україні. З'явилися перші центри та лабораторії, спрямовані на вивчення гендерних аспектів суспільства, а також почали проводитися конференції та семінари з цієї тематики.

В ці роки зросла популярність гендерних досліджень як наукової галузі, що сприяє активному розвитку гендерних наукових центрів, які займаються вивченням соціальної диференціації та нерівності, гендерного насильства та статевої ідентичності. Поступово гендерні дослідження проникають в інші

гуманітарні дисципліни – історичну науку та культурологію, літературознавство. З'являються ґрунтовні розвідки з історії жіноцтва в Україні, вивчення гендерних образів в українській літературі та мистецтві.

Гендерні дослідження стали популярними з кількох причин:

1. Зростання феміністичного руху та боротьби за права жінок. Це сприяло усвідомленню глибинних гендерних упереджень і дискримінації в суспільстві та необхідності їх наукового аналізу.

2. Потреба критично переосмислити традиційні уявлення про гендерні ролі, які часто обмежували можливості для розвитку як жінок, так і чоловіків.

3. Розуміння важливості гендерного виміру для досліджень з широкого спектру наук - від політики і економіки до медицини чи мовознавства. Гендер – це суттєва змінна, що впливає на багато процесів.

4. Прагнення досягти справедливішого і гармонійнішого суспільства скрізь призму подолання системних проявів гендерної нерівності у різних сферах життя.

Отже, з одного боку, зростання гендерних досліджень - це результат боротьби за права жінок і проти дискримінації. А з іншого - усвідомлення фундаментальної ролі гендерних чинників для науки і суспільства. Ці процеси разом і зробили гендерну проблематику настільки затребуваною та популярною у сучасному світі.

Згодом, зі зростанням інтересу до гендерних питань, українські науковці активно взяли участь у міжнародних дослідницьких проєктах, обмінюючи досвід та інтегруючи українські підходи до гендерних досліджень у світовий контекст.

Існують дослідження, які вказують, що змішані за статтю команди часто приймають більш ефективні та виважені рішення, ніж одностатеві. Це привертає увагу до ролі гендерної маніфестації у процесах прийняття рішень

у колективі. Можна виділити деякі ключові аспекти, які можуть бути розглянуті у цьому контексті:

1. Диверсифікація підходів:

Гендерні різниці у підходах: Дослідження може оцінити, як гендерні різниці в підходах до роботи та прийняття рішень можуть доповнювати одне одного. Наприклад, чи можуть чоловіки і жінки приносити різні погляди та стратегії до команди.

2. Ефективність комунікації:

Міжособистісні взаємодії: Вивчення того, як гендерні аспекти можуть впливати на комунікацію в командах та як це може вплинути на якість прийнятих рішень.

3. Креативність та інновації:

Гендерна різноманітність і креативність: Оцінка того, наскільки різноманітні гендери у команді можуть стимулювати творчість і інновації, додаючи різні погляди та досвід до процесу рішень.

4. Керівництво та лідерство:

Гендерні ролі в керівництві: Аналіз того, як різноманітність гендерів у команді може впливати на стиль керівництва та прийняття стратегічних рішень.

5. Ефективність вирішення конфліктів:

Гендер та підходи до вирішення конфліктів: Розгляд того, як гендер впливає на способи вирішення конфліктів у команді та чи може відмінність підходів призводити до конструктивних результатів.

Дослідження цієї теми може допомогти краще розуміти, як гендерні аспекти впливають на здатність команд приймати рішення, і як це може бути використано для збільшення ефективності в організаціях.

Таким чином, можна зробити деякі ключові висновки:

1. Команди з рівним гендерним представництвом демонструють кращі фінансові показники та продуктивність. Наприклад, дослідження у Fortune 500 показало на 21% вищу прибутковість у компаній з більшою гендерною різноманітністю в командах.

2. Різностатеві групи мають кращий та ширший спектр перспектив, ідей та підходів до вирішення проблем. Це сприяє більш виваженому та всебічному аналізу при прийнятті рішень.

3. Команди, де представлені як жінки, так і чоловіки показують вищу соціальну чутливість та орієнтацію на співпрацю.

4. Різноманітність досвіду та поглядів у змішаних колективах знижує ймовірність «групового мислення». Це сприяє конструктивній критиці та інноваційності.

Отже, оптимальне поєднання жіночих і чоловічих якостей, стилів мислення та поведінки у різностатевих командах є запорукою прийняття більш вдалих та збалансованих рішень.

Сьогодні гендерні дослідження в Україні є широко розповсюдженою ініціативою та охоплюють безліч аспектів суспільного життя. Вони стежать за рівністю статей, аналізують соціальні практики та намагаються змінити стереотипи, пов'язані зі статевими ролями. Гендерні дослідження також допомагають більш глибоко розуміти соціальні, економічні та культурні фактори, які впливають на жінок та чоловіків.

Питання гендерної рівності також включено до ряду провідних міжнародних доповідей, що демонструє важливість цінності гендерної рівності.

Зокрема, Global Gender Gap Report [36], підготовлений Всесвітнім форумом, вимірює рівень гендерного розриву в чотирьох важливих сферах нерівності між чоловіками та жінками: економічна участь, рівень освіти, політичне представництво та здоров'я.

Порівняємо результати 2014 року з 2023 роком. Наприклад, у 2014 році (рис.1) Україна посідала 56 місце зі 142 досліджуваних країн [там само].

<u>Україна</u>	<u>Показник</u>
56	Місце (серед 142)
0,706	Загальне значення індексу з глобального гендерного розриву (0,00 – нерівність, 1,00 – рівність)
31/0,748	Економічна участь (місце/значення)
29/1,000	Рівень освіти (місце/значення)
74/0,973	Сфера здоров'я (місце/значення)
105/0,101	Політичне представництво (місце/значення)

Рис. 1. Дані Звіту з глобального гендерного розриву для України за 2014 р.

Згідно з результатами, в Україні найгіршою є ситуація із політичною компонентною (участю жінок у процесі прийняття рішень) – 105 місце із значенням, яке майже наближається до нуля, тобто, до суцільної гендерної нерівності.

Звернемо увагу на результати Звіту з глобального гендерного розриву для України за 2023 р. (рис.1.1) [37]

<u>Україна</u>	<u>Показник</u>
66	Місце (серед 142)

0,714	Загальне значення індексу з глобального гендерного розриву (0,00 – нерівність, 1,00 – рівність)
55/0,714	Економічна участь (місце/значення)
56/0,996	Рівень освіти (місце/значення)
45/976	Сфера здоров'я (місце/значення)
87/0,172	Політичне представництво (місце/значення)

Рис. 1.1. Дані Звіту з глобального гендерного розриву для України за 2014 р.

Загалом, міжнародні звіти можуть слугувати фаховим джерелом інформації у міжнародній порівняльній перспективі та в динаміці змін за останні роки.

Як зауважує О. Уварова: «Пекінська платформа дій закликає держави викоринити всі форми дискримінації за ознакою статі, розробити стратегії покращення положення жінок з урахуванням гендерних факторів і ліквідувати усі перепони на шляху до гендерної рівності». Слід зауважити, що «комітет з економічних, соціальних і культурних прав (орган, який здійснює моніторинг реалізації Міжнародного пакта про економічні, соціальні й культурні права) визнав той факт, що значення терміну стать зазнало суттєвих змін і в цей час також охоплює соціальне конструювання гендерних стереотипів, упереджень і очікуваних ролей, у той час як Комітет з прав людини (орган, який здійснює моніторинг реалізації Міжнародного пакту про громадянські і політичні права) забороняє дискримінацію за ознакою статі або за гендерною ознакою». [20 с. 20]. Сучасні гендерні дослідження в Україні охоплюють широкий спектр тем, включаючи політику, економіку, культуру та ідентичність. Цей розвиток свідчить про

зростання усвідомлення та важливості гендерної рівності в українському суспільстві.

Сучасні гендерні дослідження в Україні зосереджуються на проблемах розкриття потенціалу жінок у науково-дослідницькій та художній сферах, розвитку політики рівності, вивченні ролі чоловіків у сім'ї та сфері побуту.

Усі ці внески та діяльність в галузі гендерних досліджень допомагають формувати більш ефективний та прогресивний підхід до проблем рівності, розкриття можливостей для всіх громадян України, незалежно від їх статі. Це становить важливу складову сучасного суспільства, спрямованого на побудову гендерно рівного та гармонійного суспільства.

Все більше українських університетів пропонують програми з гендерних досліджень, що сприяє формуванню нового покоління дослідників у цій області. Це надзвичайно важливий крок у напрямку розбудови суспільства, що базується на рівноправ'ї та рівності для всіх.

Досягнення в галузі гендерних досліджень в Україні також відзначаються активною участю громадських організацій. Наприклад, Жіночий консорціум України [38] та Жіночий фонд [39] впродовж останніх десятиліть здійснюють проекти, спрямовані на підвищення гендерної свідомості та підтримку жінок у суспільстві.

Україна і далі висловлює визначений інтерес до розбудови гендерної науки та активної участі у міжнародних дослідницьких проектах. Історія гендерних досліджень у країні є невід'ємною частиною глобального руху за створенням справедливого та рівноправного суспільства.

Заслуговує уваги вплив гендерних досліджень на формування публічної політики в Україні. Результати наукових висновків щодо гендерної нерівності часто використовуються урядовими органами та міжнародними організаціями для розробки ефективних стратегій та програм, спрямованих

на усунення дискримінації та забезпечення рівних можливостей для всіх громадян.

Ініціативи з розбудови гендерних досліджень допомагають суспільству осмислити та розв'язувати проблеми, пов'язані із соціальною конструкцією статі. За словами О. Бондар, директорки Українського жіночого фонду, «гендерне дослідження — це не лише наука, але і інструмент для зміни, для впливу на рішення, щоб вони були більш обгрунтованими та враховували різноманіття» [39].

Закріплюючи важливість гендерних досліджень в науковому та соціальному просторі, Україна робить кроки до побудови більш справедливого та гуманного суспільства, де різноманіття та рівність стають основними цінностями.

У наш час, коли гендерні питання стають ключовим елементом соціокультурного простору, важливо продовжувати розвивати та вдосконалювати гендерні дослідження в Україні. Як зауважила, О. Кісь: «гендерні дослідження мають важливе значення для розуміння та побудови гармонійних міжособистісних відносин, що лежать в основі сталого розвитку суспільства» [40].

Розвиток гендерних досліджень у майбутньому може бути спрямований на глибше вивчення транснаціональних та міжсекторних аспектів гендерної динаміки, а також взаємодії гендеру з іншими аспектами суспільства, такими як релігія, етнічність та клас.

Розширення гендерних досліджень в Україні також може виявитися ключовим для розвитку інноваційних підходів у галузі медицини та психології. Заглиблення гендерних досліджень також може сприяти боротьбі з насильством, формуванню сучасних стандартів сексуальної та репродуктивної поведінки, а також розвитку ефективних механізмів захисту прав жінок та чоловіків.

Гендерні дослідження в Україні розвиваються швидкими темпами, вносячи важливий внесок у сферу науки та суспільства. За останні роки українські вчені активно вивчають вплив гендерних стереотипів на різні аспекти життя та розробляють стратегії для подолання нерівностей між чоловіками та жінками.

Таким чином, історія гендерних досліджень в Україні відображає зростаючий інтерес та визнання гендерної рівності в суспільстві. Вона показує, які внутрішні та зовнішні фактори впливали на розвиток цієї науки в Україні та її вплив на українське суспільство в цілому. Гендерні дослідження продовжують змінювати наше розуміння соціальних норм, сприяють розвитку рівноправ'я та допомагають створювати більш справедливе та рівноправне суспільство, вони відіграють ключову роль у розумінні та розв'язанні проблем гендерної нерівності.

2.3. Українські жінки як об'єкт гендерних досліджень

Вивчення ролі та внеску українських жінок є важливим напрямком гендерних досліджень, оскільки воно допомагає розкрити унікальні аспекти жіночого досвіду та визначити роль гендерних чинників у суспільстві. Це не лише вивчення минулого, але і розуміння сучасних реалій, що формують життя жінок в Україні.

За останні століття відбулися значні зміни у всіх соціальних інститутах, змінився соціальний статус жінок, змінилися моральні цінності, що регулюють відносини між чоловіками і жінками в цілому. У сучасному суспільстві відбуваються інтенсивні соціальні перетворення, змінюються і відносини між чоловіками і жінками. Оскільки гендерні відносини пронизують всі сфери суспільного життя, зміни в сприйнятті гендерної

ідентичності між чоловіками і жінками призводять до виникнення деяких важливих протиріч, характерних для сучасної соціальної системи.

Українські жінки займають важливе місце в гендерних дослідженнях, які спрямовані на дослідження та аналіз соціально-культурних, економічних та політичних аспектів жіночої ідентичності. Вони мають багатогарний досвід, який охоплює різні сфери їхнього життя: виступають як активні учасниці політичного процесу, неформального громадського активізму та культурного життя.

Питання прав жінок не відразу стало сферою політичного та філософського мислення. Їх формулювання супроводжувалося довгим пошуком. Історичні дебати з жіночих проблем були, перш за все, відповіддю на болючі соціальні проблеми суспільства, а також результатами пошуку по становищу жінок, жіночим проблемам. Різні філософські та політичні догми та течії по-різному висвітлюють жіночі проблеми, тому необхідно враховувати основні особливості політичних і філософських течій, в ситуаціях ідеологічного різноманіття, а точніше повної невизначеності, що спостерігаються в сучасному українському суспільстві.

Жінка як об'єкт гендерних досліджень відіграє важливу роль у розумінні складних динамік сучасного суспільства. Гендерні дослідження спрямовані на розкриття впливу соціокультурних чинників на статеві ролі та ідентичності, розбираючись у нерівностях, з якими стикаються жінки у різних сферах життя.

Однією з ключових областей досліджень є роль жінок у сфері праці та економіки. Аналізуючи питання оплати праці, доступу до керівних посад, а також проблем сумісності роботи та сімейного життя, гендерні дослідження визначають та розкривають структурні бар'єри, які ускладнюють кар'єрний розвиток жінок.

Як зауважує О. Кісь: «Гендер є одним з наскрізних, принципі, які структурують у будь-якій етнічній культурі, в традиційних суспільствах кожна сфера діяльності так чи інакше маркована як чоловіча або жіноча, та відповідно чоловікам та жінкам приписані різні соціальні ролі, норми поведінки, функції та способи самореалізації» [40, с. 13]. «Відомо, що в українських сім'ях та сільських громадах існував чіткий гендерний розподіл праці, прав та повноважень, діяли подвійні норми моралі, а гендерні стереотипи незмінно приписувати чоловікам та жінкам докорінно різні риси вдачі, нахили та здібності» [там само, с. 13].

Крім того, аналізуючи роль жінок у сімейному житті та соціокультурній динаміці, гендерні дослідження виявляють стереотипи та культурні конструкції, які визначають ролі чоловіків та жінок у відносинах, а також впливають на визначення «ідеального» жіночого образу.

Завдяки гендерним дослідженням, жінка визнається не лише об'єктом аналізу, але й суб'єктом власного життя, що є невід'ємною частиною життя суспільства. Це важлива складова розвитку науки та формування політики, спрямованої на створення рівних умов для жінок у різних аспектах суспільства.

Одним із ключових аспектів у дослідженнях українських жінок є їхня роль у сімейному житті та вихованні наступного покоління. Дослідниці та дослідники сконцентровані на вивченні ролі жінок у сімейному спілкуванні, зрощуванні дітей, практики, побуту, уявлення про належне, виявленні гендерних стереотипів та їх впливу на формування ставлення дітей до різних соціальних ролей. Досліджують не тільки сім'ї, але і вивчення жінок у великому світі.

З точки зору гендерної нерівності, жіночий досвід у сімейному житті та материнстві може бути виділений різними аспектами. Жінки часто несуть основну відповідальність за домашнє господарство та виховання дітей, що

може обмежувати їхню можливість зосереджуватися на професійному розвитку.

Гендерні стереотипи можуть визначати ролі в сім'ї, призводячи до нерівного розподілу трудових обов'язків. Очікування щодо того, якими мають бути материнські та домогосподарські обов'язки, можуть ускладнювати можливості жінок у реалізації свого потенціалу за межами сім'ї.

Також, важливо враховувати, що жінки можуть стикатися з проблемами гендерної дискримінації на робочому місці через те, що вони є матерями або через стереотипи стосовно їхньої здатності витримувати високий темп професійної кар'єри.

Отже, гендерна нерівність може впливати на спосіб, яким жінки досліджують сімейне життя та материнство, а також на їхні можливості реалізації у сфері професійного росту.

Також необхідно враховувати вплив українських жінок на економіку країни та на жіночий досвід як досвід професійного життя. Вони активно займаються підприємництвом та участю у створенні та розвитку малого та середнього бізнесу. Дослідження спрямовані на аналіз впливу жіночої підприємницької діяльності на економічне благополуччя країни, а також на виявлення чинників, що обмежують жінок у реалізації свого потенціалу у сфері підприємництва.

Жіночий досвід у професійному житті може бути обтяженим різними викликами. Жінки стикаються з різними формами дискримінації на робочому місці, такими як низька оплата праці, обмежені можливості кар'єрного зростання та стереотипи, пов'язані з їхніми обов'язками.

Материнство може стати чинником, який ускладнює професійний розвиток жінок через стереотипи, що пов'язані з їхньою здатністю об'єднувати сімейне та професійне життя. Вагітність та декретна відпустка

часто є факторами, які викликають побоювання в роботодавців, що може призводити до втрати можливостей для кар'єрного зростання.

Зусиллями в багатьох країнах вносяться зміни для зменшення гендерної нерівності у сфері праці, проте в цьому плані ще є багато роботи. Отже, важливо визнавати перешкоди, що заважають жінкам реалізувати свій професійний потенціал на рівних з чоловіками умовах.

Слід зауважити, що українські жінки є активними учасницями громадського активізму та політичного процесу. Вони беруть участь у різних громадських організаціях, об'єднаннях та ініціативах, спрямованих на захист прав жінок та гендерної рівності. Дослідження у цій сфері допомагають вивчати роль жінок у розбудові громадських структур, їх внесок у процес прийняття політичних рішень та розвитку української громадянської суспільності.

Гендерні дослідження ставлять перед собою завдання розкрити та зрозуміти вплив системних нерівностей на жіночу ідентичність. Основною метою є не лише виявлення проблем, але і вироблення рекомендацій для забезпечення рівності та справедливості.

Сучасні гендерні дослідження акцентують увагу на різних аспектах культури та масової свідомості. Вони вивчають вплив медіа, реклами та інших аспектів громадського життя на утвердження гендерних стереотипів та їх вплив на жіночу самосвідомість.

Вони також допомагають розуміти динаміку насильства щодо жінок, включаючи домашнє насильство та насильство на робочому місці. Це сприяє розробці ефективних стратегій запобігання та захисту прав жінок від будь-яких форм насильства.

Наукові дослідження дозволяють також розглядати гендерні питання через призму різних соціокультурних, етнічних та економічних контекстів.

Це розширює розуміння різноманітності досвіду жінок та дозволяє розробляти інклюзивні стратегії для вирішення гендерних нерівностей.

Загалом, гендерні дослідження в Україні визначають не лише проблеми, але і стають підґрунтям для формування прогресивних політик та програм, спрямованих на підтримку рівності та розвиток суспільства, в якому кожна жінка може розкрити свій потенціал без обмежень та стереотипів.

Розглянемо теми, які вивчаються у гендерних дослідженнях з українським жіночим контекстом, вони включають:

1. Жіночий досвід у культурі та мистецтві

Література, мистецтво та культура завжди були не тільки відображенням, але й засновниками гендерних стереотипів. Розгляд творчості українських художниць та письменниць надає можливість визначити, як культурні процеси впливають на жіночий досвід та самовизначення.

У світлі гендерних досліджень, культурні та мистецькі витвори українських жінок розглядаються як важливий вимір їхнього вираження та впливу на формування гендерної свідомості.

2. Участь жінок у громадському та політичному житті

Гендерні дослідження динаміки участі жінок у громадських та політичних процесах розкривають, як визначаються ролі та вплив жінок у суспільстві. Отже, участь жінок у політиці є не лише питанням рівноправ'я, але і ключовим чинником для стабільного розвитку країни.

3. Економічний аспект та трудова активність

Аналіз економічної ролі жінок стає важливим компонентом гендерних досліджень. Вивчення трудової активності українських жінок допомагає розкрити економічний внесок та проблеми, з якими вони стикаються.

4. Гендерна динаміка в освіті та науці

Освіта і наука також стають об'єктом гендерних досліджень, розкриваючи, які можливості та обмеження існують для українських жінок у цих сферах. Слід, зазначити, що вивчення гендерної динаміки в освіті важливо для формування відкритого та рівноправного навчального середовища.

5. Гендерна рівність у вирішенні соціальних викликів

Соціальні виклики, з якими стикається українське суспільство, розглядаються через призму гендерної рівності, а отже дослідження впливу гендерних ролей на рішення соціальних проблем дозволяє розробляти більш ефективні та інклюзивні стратегії.

6. Міжнародний контекст гендерних відносин

Гендерні дослідження українських жінок не можуть існувати в ізоляції від міжнародного контексту, тому що міжнародні порівняння дозволяють розуміти, наскільки українська гендерна ситуація віддзеркалює або відрізняється від світових тенденцій.

7. Вплив гендерних досліджень на формування гендерної свідомості.

Гендерні дослідження в Україні впливають на формування гендерної свідомості суспільства. Розповсюдження результатів досліджень сприяє розумінню глибинних проблем та необхідності гендерної рівності.

Систематичне вивчення гендерних аспектів у різних сферах українського суспільства сприяє збагаченню дискусії та створенню стратегій для подолання гендерних нерівностей. Гендерні дослідження в Україні визначають сучасні тенденції та розширюють горизонти для створення більш рівноправного та відкритого суспільства.

Слід звернути увагу на те, що гендерні дослідження розширюють свідомість про те, як суспільство може краще враховувати потреби та можливості жінок. Сприяючи розвитку інклюзивних політик у всіх галузях, вони сприяють створенню умов для більш рівних можливостей та добробуту.

Дослідження у сфері освіти розглядають виклики, з якими стикаються жінки на шляху до отримання освіти та розвитку професійної кар'єри. Розуміння цих проблем дозволяє розробляти стратегії для створення справедливих умов навчання та кар'єрного зростання для жінок.

Гендерні дослідження також враховують перетин гендерних ідентичностей, звертаючи увагу на проблеми, з якими стикаються жінки з різних соціальних, етнічних та культурних груп. Це сприяє створенню більш гнучких та інклюзивних підходів до вирішення гендерних питань.

У світлі гендерних досліджень жінка перестає бути об'єктом лише аналізу чи стереотипів, а стає ключовим суб'єктом трансформації суспільства. Враховуючи глибокий аналіз гендерних досліджень, можна розробляти стратегії, спрямовані на створення більш справедливого та рівного суспільства для всіх його членів.

На думку Л. Левченко: «Сучасна гендерна теорія не намагається заперечити відмінності між жінками і чоловіками. Вона засвідчує, що сам факт відмінностей не такий важливий, як важлива їх соціокультурна оцінка й інтерпретація, а також побудова владної системи на основі цих відмінностей» [41, с. 19].

Гендерні дослідження українських жінок відкривають нові перспективи для розуміння їхнього ролі в суспільстві та визнання внеску у різні галузі. Ці дослідження – це крок до створення більш відкритого, рівноправного та справедливого суспільства, де вклад кожної жінки отримує заслужене визнання. Покладаючи фокус на вивчення гендерних аспектів у всіх сферах життя, від економіки та політики до культури та сім'ї, гендерні дослідження в Україні не лише розкривають проблеми, але й вказують шляхи подолання гендерних нерівностей.

Таким чином, можна зробити висновок, що українські жінки є важливим об'єктом гендерних досліджень. Їхня роль у сімейному житті,

економіці та громадському активізмі заслуговує на окрему увагу та вивчення. Завдяки цим дослідженням можна зрозуміти та оцінити значення жіночої ідентичності та внеску у суспільство, а також спрямувати зусилля на створення сприятливих умов для розвитку та самореалізації українських жінок у всіх сферах життя.

Завдяки постійному вдосконаленню та розширенню горизонтів гендерних досліджень, українські жінки стають не лише об'єктом вивчення, але і джерелом важливих висновків для створення справедливого та інклюзивного суспільства у майбутньому.

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ВИДАТНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК НА РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ТА СУСПІЛЬСТВА

3.1. Суспільні діячки та їхній вплив на культурні аспекти

В українській історії зустрічається багато видатних жінок, які відіграли важливу роль у суспільному та культурному житті України. Їхній вплив на культурні аспекти суспільства неможливо переоцінити, оскільки вони суттєво вплинули на формування національної ідентичності.

Протягом історії визначні жінки-лідерки та суспільні діячки відігравали важливу роль не лише у політиці чи бізнесі, але й у культурному житті своїх країн. Їхні ініціативи та проєкти часто ставали важливими культурними подіями та явищами.

Український жіночий рух має давню історію, сягаючи ще часів Київської Русі та козацької доби. Проте особливо активізувався він наприкінці XIX - на початку XX століття. Саме в цей час з'являється плеяда яскравих українських громадських діячок, культурних освітянок, меценаток, які суттєво вплинули на розвиток національної культури та мистецтва.

Загалом діяльність українських суспільних діячок другої половини XIX - початку XX століття мала визначальне значення для культурного піднесення, національного відродження тогочасної України.

У 2024 р. український жіночий рух відзначатиме 140-річчя. Цій даті Музей жіночої та гендерної історії присвячує проєкт «Неймовірні», який «передбачає створення унікальної онлайн та офлайн виставки, що збирає арт-проєкти про українських жінок, які творили і творять історію нашої держави, але залишаються непомітними та маловідомими для історії України та світу». [42].

Наразі можна побачити інформацію щодо внеску українських жінок, зокрема: політичних та суспільних діячок, педагогинь, захисниць, військовиць, науковців тощо в історію та культурологію зокрема.

Ідея виставки – «показати міжнародній аудиторії роль українських громадських, культурних, наукових, спортивних, військових діячок та їхній зв'язок й вплив на розвиток всіх сфер життєдіяльності українського суспільства, європейської та світової історії».

Як зауважує О. Кісь: Жіноча історія належить водночас і до найкласичніших, і до найновітніших ділянок історичних досліджень в Україні». «З одного боку, ще понад півтора століття тому низка поважних українських вчених включила так звану жіночу тематику в коло своїх першорядних наукових зацікавлень, у результаті чого на початку ХХ століття з'явився значний масив праць про історичні долі українського жіноцтва». Важливо, що «тогочасні дослідження з історії українських жінок розвивалися в контексті світової наукової думки, із залученням панівних на той час у суспільних науках теорій та підходів [43]».

Суспільні українські діячки давно мають значний вплив на розвиток культурних аспектів країни. Їхні досягнення та внесок в культурну сферу неоціненні, оскільки вони працюють у різних галузях: це політикині, активістки, меценатки, захисниці тощо.

Одним з визначних пріоритетів українських діячок є розширення границь інтелектуальної свободи. Вони активно борються за право виражати свою думку та впливати на формування суспільного дискурсу. Багато з цих жінок є авторками провокаційних та впливових творів, які спонукають людей задуматись над важливими соціальними проблемами та освітлюють їх з нових, несподіваних боків.

Дослідниця Л. Романишин визначила, що «оскільки ХХІ століття – це століття гуманізму, демократичних правових засад, а значить пріоритету

жінок, сім'ї, вивчення й дослідження даного питання набуває особливої актуальності». Тому «сьогодні включення жінок у площину історичних досліджень, вивчення гендерних аспектів історії українського народу переживає нове піднесення, однак цей напрям ще не здобув належного визнання в науковій площині» [45].

Суспільні діячки мають значний вплив на культурні аспекти країни, виконуючи різноманітні функції, що сприяють культурному розвитку та формуванню національної ідентичності. Розглянемо що саме:

1. Пропагують українську культуру:

Суспільні діячки активно пропагують українську культуру через свою творчість, громадську діяльність та мистецтво.

2. Підтримують мовні та культурні традиції:

Вони виступають за збереження та розвиток української мови, традицій, звичаїв та народної культури.

3. Ініціюють громадські проекти:

Діячки активно залучаються до громадських проектів, спрямованих на підтримку та розвиток культурно-освітніх ініціатив.

4. Захищають культурні пам'ятки:

Вони можуть брати участь у захисті та збереженні культурних пам'яток, архітектурних об'єктів та мистецьких цінностей.

5. Розширюють межі української культури:

Своєю творчістю та громадською діяльністю вони сприяють вивченню та розумінню української культури за межами країни.

6. Створюють позитивні зразки:

Вони можуть служити позитивними зразками для молодого покоління, вдихаючи їх розвиватися у сферах мистецтва, науки та громадянської активності.

7. Виступають за гендерну рівність:

Суспільні діячки активно сприяють визнанню та підтримці рівних прав для жінок у суспільстві, що впливає на розвиток культури.

Ці діячки виступають не лише як представниці різних сфер, але і як агенти змін, які спрямовані на створення позитивного впливу на культурні та суспільні аспекти України.

Слід зазначити, що «нерівність чоловіків і жінок є однією з найдавніших проблем людства і, на жаль, існує вона й в Україні: історично склалося, що жінка у суспільному та громадському житті обмежена певними рамками дому, сім'ї та родини, тому будь-яка інша діяльність для неї є майже недоступною».

Українські жінки-лідерки, громадські діячки, меценатки та правозахисниці мають величезний вплив як на культурне життя, так і на суспільний розвиток загалом.

Вони ініціюють реформи, приймають важливі закони і рішення на державному рівні, що стосуються освіти, мистецтва, історичної пам'яті. Створюють грантові програми та фонди для підтримки талановитих діячів культури. Організують фестивалі, конкурси, стипендії для обдарованої молоді.

Крім того, українські жіночі організації та рухи гуртують навколо себе активістів і волонтерів. Разом вони реалізують культурно-просвітницькі ініціативи – відроджують національні традиції, звичаї, створюють інклюзивні мистецькі простори.

Отже, багатогранний жіночий внесок у розвиток українського суспільства важко переоцінити. Це – рушійна сила прогресу та культурного поступу нашої нації.

Не можна оминати увагою і потужну роботу захисниць українок під час Революції Гідності та війни на Сході, завдяки якій збережено та захищено багато життів та культурних надбань.

Згідно з матеріалами проєкту «Невидимий батальйон», присвячений правам жінок та гендерній рівності у ЗСУ (але не тільки, бо «Невидимий батальйон» - це ще й документальний фільм, який знімають про українських бійчинь), дослідження виявило існування стереотипів щодо жінок військовослужбовців серед командування та особового складу Збройних Сил, та наявні юридичні колізії, побутові парадокси і безліч інших нюансів, які їх супроводжують під час участі в війні. Жінки фактично не допускаються до прийняття рішень у Збройних Силах України. Багато з них офіційно не оформлені, і, фактично, не мають можливості отримувати оплату за свою працю.

Метою цього проєкту є викорінення всіх форм дискримінації жінок у збройних силах України.

Отже, завданнями проєкту є:

1. «Забезпечити внесення змін до законодавства, з метою усунення тих норм, які дискримінують жінок та заважають їхній службі на рівні з чоловіками».
2. «Підвищити обізнаність широкої громадськості та покращити ставлення до жінок у збройних силах».
3. «Вивчити світовий досвід інтеграції жінок до збройних сил» [38].

Як зазначає засновниця проєкту М. Берлінська: «Під час результатів нашого проєкту соціологічного дослідження, ми помітили, що мотивація у жінок на фронті значно вища; чоловік туди може потрапити випадково – може бути просто мобілізованим, жінці ж потрібно пройти кілька бар'єрів: її будуть відмовляти вдома, потім будуть відмовляти у військкоматі». Але «якщо все це вона подолає, її будуть відмовляти у самому батальйоні, тому жінки, які туди потрапляють, вони мотивовані, вони справді хочуть займатись захистом».

За словами засновниці: «Основна претензія була в тому, що жінки займають бойові посади де-факто, де-юре натомість їх оформлюють кухарками, діловодами, банщицями, а по факту вони – снайпери, командири бойових машин, розвідниці». «Ми фактично майже рік боролись за те, щоб жінки могли бути офіційно оформлені на ті посади, які фактично займають, але треба розуміти, що це тільки для солдатського, сержантського і старшинського складу: тобто офіцерська документація не зачеплена». По-друге, «поширено тільки на 63 позиції, тобто на одну третину». По-третє, «що не менш важливо, багато залежить і від командирів, які часто просто ігнорують цей наказ, телеграми з інформацією про ці зміни і просто не оформлюють жінок на відповідні посади».

Як зазначають організатори, після того, як «Український жіночий фонд» спільно зі структурою «ООН Жінки» долучилися до актуалізації цього питання, Міністерство оборони України в червні 2016 року наказом №292 внесло зміни до переліку штатних посад, розширивши перелік посад, на які можуть призначати жінок.

Важливо зазначити, що «окрім того, що список посад (дозволених для жінок посад старшинського рангу) було розширено, дуже важливим елементом є те, що були дозволені бойові пости. Ми можемо спостерігати не тільки горизонтальне, а й вертикальне розширення можливостей жінок у ЗСУ, тому що дозволена посада «водія», але також і «старшого водія». Є наказ, який дозволяє жінкам займати ці посади, але наразі ще остаточно невідомо, чи змогли вони переоформитися або оформитися на дозволені їм посади», - зазначила Анна Квіт, дослідниця проєкту «Невидимий батальйон».

Ситуація в 2016 році виглядала так. «Є навіть негласне правило: жінок більше на війну не брати, - казала Наталя Черкасова, гранатометниця окремого штурмового батальйону «Айдар» (оформлена як начальниця продовольчого складу), - хоча жінок зараз іде дуже велика кількість - не

лише з якихось пілг... Дуже багато жінок, нарешті дочекавшись певного закону про рівність жінок, хочуть обіймати бойові пости - не у штаб і не кудись куховаркою».

Таким чином, «Невидимий батальйон» відіграв важливу роль у підтримці оборони та захисту України в часи війни, а його історія не тільки висвітлює внесок історії жінок у військовий конфлікт і впливає на зміст прав жінок-військових.

Отже, можна зробити висновки, що суспільні українські діячки відіграють невід'ємну роль у розбудові культурного ландшафту України, зміцнюючи її культурну самобутність та сприяючи розвитку та трансформації сучасної культури.

3.2. Місткині та їхній вплив на культуру та суспільство

Українські мисткині – художниці, письменниці, композиторки, режисерки – мають неоціненний вплив на формування національної культури та ціннісних засад суспільства.

Саме завдяки їхнім творам українське мистецтво набуває своєрідності та неповторності. Музика, поезія, живопис українок віддзеркалюють душу народу, його історичну пам'ять та світогляд.

Крім безпосереднього культурно-мистецького внеску, українські діячки часто відігравали роль громадських лідерок, навколо яких формувалися прогресивні рухи та течії.

Наприклад, картини Катерини Білокур передають красу української природи й національного побуту. Вірші Лесі Українки пробуджують громадянську свідомість і національну гідність. Видатна поетеса була не лише талановитою письменницею, але й яскравою громадською активісткою. Вона надихала і згуртовувала навколо себе передову українську інтелігенцію

початку ХХ століття. Постать Лесі Українки руйнувала уявлення про жінку як про слабку. Вона довела, що жінка може мати залізний характер, незламну волю та величезний талант. Художниця Марія Примаченко, крім створення неповторних картин, проклала шлях для розвитку народного мистецтва, виховання майбутніх мистецьких поколінь.

Тож самобутня творчість видатних українських мисткинь збагачує культурну скарбницю нації та формує систему суспільних цінностей – від пошани до жінки до любові до рідної землі. Їхній внесок важко переоцінити.

По-перше, своєю творчістю вони формують національну ідентичність – підкреслюють культурні особливості та неповторні риси українства. Музика, пісні, картини, фільми українських мисткинь передають ментальність народу.

По-друге, через свої твори вони транслюють певні морально-етичні цінності, світоглядні орієнтири, життєві пріоритети.

По-третє, мисткині часто відіграють роль громадських лідерок, надихаючи та згуртовуючи навколо себе однодумців. Так вони посилюють свій вплив на суспільні процеси. Тож значення жіночої творчості в українській культурі важко переоцінити – вона конструює як культурний, так і соціальний простір нації.

По-четверте, мисткині збагачують українську культуру новими темами, образами, стилями – роблять її різноманітнішою.

Відзначається роль мисткинь у формуванні гендерної рівності та подоланні стереотипного сприйняття жінки в суспільстві. Адже саме завдяки досягненням талановитих письменниць, художниць, композиторок тощо вдалося привернути увагу до творчого та інтелектуального потенціалу жінки.

Також варто наголосити на внеску сучасних українських мисткинь у розвиток актуальних культурних тенденцій. Адже вони не лише підтримують

усталені традиції, а й збагачують національну культуру новаторськими ідеями та формами.

Наприклад, письменниця Ірена Карпа у своїх творах порушує табувані теми фемінізму, гендерної нерівності, сексуальності. Художниця Наталія Поліщук експериментує з різними напрямками візуального мистецтва – від абстракціонізму до стріт-арту. Кінорежисерка Марина Степанська створює незалежне авторське кіно, що відображає сучасні суспільні проблеми очима жінки.

Тож українські мисткині багато в чому сприяли емансипації жінки, подоланню застарілих гендерних стереотипів у суспільній свідомості. Їхня боротьба триває і досі на теренах культури та мистецтва.

Таким чином, можна зробити висновок, що мисткині – це творчі жінки, що працюють у галузі мистецтва. Їх внесок в культуру та суспільство є значущим:

1. Висловлення унікальних поглядів:

Мисткині привносять свої унікальні перспективи через творчість, допомагаючи розширити розуміння світу та культури.

2. Порушення стереотипів:

Через свої твори, мисткині можуть викликати суспільні стереотипи, сприяючи обговоренню та змінам у світосприйнятті.

3. Глибокий аналіз тем:

Твори мисткинь часто висловлюються у важливих соціокультурних та гендерних темах, що сприяє важливим дискусіям у суспільстві.

4. Підтримка гендерної рівності:

Багато мисткинь активно виступають за гендерну рівність, використовуючи свою творчість для висловлення проблем та просування позитивних змін.

5. Формування культурної ідентичності:

Творчість мисткинь сприяє формуванню та утриманню культурної ідентичності, зокрема через вивчення та відображення традицій та історії.

6. Інновації в Мистецтві:

Мисткині часто впроваджують інновації в мистецтві, що сприяє його розвитку та стимулює творчий прогрес.

7. Виховання громадської свідомості:

Через свої твори та виступи, мисткині можуть виховувати громадську свідомість, акцентуючи на важливих соціальних та етичних питаннях.

8. Участь у громадському житті:

Мисткині можуть брати участь у громадських заходах, акціях та благодійних проектах, підтримуючи різноманітні аспекти суспільства.

Загалом, мисткині відіграють важливу роль у формуванні культурного ландшафту та впливають на суспільство, створюючи ідеї через свою творчість.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день, стан гендерних досліджень в Україні свідчить про важливі зрушення у вивченні гендерних питань та ролі статі в суспільстві. Зафіксований прогрес вказує на зростаючий інтерес до аналізу гендерних нерівностей та визнання їхнього впливу на різні сфери життя.

Гендерні дослідження в Україні активно сприяють глибшому розумінні ролі, яку відіграє, зокрема в культурі, економіці та політиці. Розвиток цієї науки включає в себе розширення методології, врахування різноманітності гендерних ідентичностей та дослідження взаємодії гендерних ролей у сучасному суспільстві.

Гендерна культурологія дозволяє розглядати статеві ролі як історично умовлені та культурно визначені явища, а не дані природи. Вона розширює наше розуміння впливу культурних чинників на формування гендерної свідомості та статевого стереотипів.

Поняття гендеру включає не лише бінарні категорії «чоловік» і «жінка», але й враховує широкий спектр гендерних ролей. Гендерна культурологія допомагає розкрити різноманітність досвіду осіб у формуванні їхньої ідентичності та взаємодії з суспільством.

Розуміння гендеру в контексті культурології сприяє створенню більш толерантного, відкритого та рівноправного суспільства, де кожна особа може вільно розкривати свою гендерну ідентичність і бути поважаною за своїми унікальними характеристиками.

Гендерні дослідження в культурології не лише аналізують взаємодію ролей в рамках культурного контексту, а й сприяють створенню нового осмислення гендерних ролей та їхнього впливу на формування ідентичності.

Вони дозволяють виявити та розкрити вплив культурних норм, традицій і символів на формування статевої свідомості.

Особливо важливим є розгляд гендерних проблем в культурології через призму різноманітного досвіду різних груп, включаючи аспекти расової, класової і етнічної ідентичності. Це сприяє врахуванню усіх голосів у дискусії та розвитку більш толерантного і рівноправного суспільства.

Гендерна культурологія ініціює діалог про те, як суспільство формує та перетворює гендерні стереотипи та ролі. Вивчення цієї теми сприяє розбудові наукового підґрунтя для розуміння складнощів, з якими стикаються індивіди, і визначає шляхи подолання гендерних нерівностей у культурному контексті.

Ця наука допомагає розкривати стереотипи та нерівності, зумовлені гендером, і вивчати вплив цих факторів на формування культурного середовища. Врахування гендерних аспектів в культурі сприяє створенню більш рівних та справедливих суспільних умов, а також розумінню різноманіття гендерних ідентичностей.

Дослідження ролі видатних українських жінок в контексті культурології гендеру допомагає визначити стереотипи, які можуть бути пов'язані зі статевою ідентичністю, і сприяє їх розбору. Врахування історичної значущості жінок виходить за межі визнання їхніх досягнень, розкриваючи ширший контекст їхнього впливу на формування суспільства.

Це дослідження сприяє формуванню більш глибокого розуміння того, як різні аспекти жіночого внеску впливають на культурний розвиток. Враховуючи цей контекст, ми можемо збагатити сучасний науковий діалог та сприяти рівноправ'ю та різносторонньому представленню гендерних ролей в суспільстві.

Розгляд життєвих історій та досягнень видатних українських жінок також сприяє розумінню важливості розвитку жіночого лідерства в різних

галузях. Це може надихнути молоде покоління та підтримати становлення нових лідерських постатей серед жінок.

Зокрема, аналіз історичного контексту взаємодії жіночого і чоловічого внеску допомагає визначити та подолати нерівності, що існують в суспільстві. Вивчення гендерних аспектів культури сприяє формуванню більш освіченого і толерантного суспільства, де кожна особистість, незалежно від статі, може реалізувати свій потенціал та сприяти загальному розвитку.

Розгляд історії та внеску українських жінок у культуру також допомагає визначити та аналізувати зміни в гендерних ролях протягом часу. Це важливо для розуміння еволюції суспільства та того, як різноманітні внески жінок впливали на цей процес.

Дослідження цієї теми може викликати рефлексію стосовно сучасних викликів, з якими стикаються жінки, і стимулювати обговорення шляхів поліпшення гендерної рівності в різних сферах життя. Такий аналіз сприяє формуванню більш освіченого суспільства, де кожна історія та кожен внесок враховується і вшановується незалежно від гендерної приналежності.

Дослідження ролі українських жінок в культурі виокремлює їхній внесок як ключовий компонент формування національної ідентичності. Жінки в історії України відіграли важливу роль в збереженні та передачі культурних традицій через покоління.

Подальше вивчення цієї теми може сприяти створенню більш розгалужених наративів, які враховують різноманітність жіночого досвіду. Це також наголошує на важливості визнання та вшанування внеску жінок в розвиток суспільства, щоб забезпечити більш справедливу та рівноправну гендерну динаміку у майбутньому.

Розгляд історії та впливу видатних українських жінок в контексті культурології гендеру створює можливість не лише вивчати минуле, але й

формувати перспективи для майбутнього. Це важливо з точки зору розвитку сучасного суспільства, яке має бути відкритим і включати різні голоси та досвід.

Дослідження ролі жінок в культурі надає можливість переосмислити стереотипи, що існують щодо гендерних ролей, і сприяє будівництву справедливішого й рівноправного суспільства. Продовження аналізу цієї теми допомагатиме формувати нові наративи, які відзначають різноманіття та унікальність жіночого внеску у формуванні культурного ландшафту.

Незважаючи на досягнуті успіхи, важливо продовжувати розвивати гендерні дослідження, щоб вирішувати нові виклики та вдосконалювати стратегії просування гендерної рівності в українському суспільстві.

Таким чином, можна виділити головні аспекти:

1. Жінки зіграли важливу історичну роль в українській культурі, однак їх внесок часто недооцінювався або замовчувався в патріархальному суспільстві. Картографування та вивчення впливу видатних українок дозволяє по-новому подивитися зокрема на історію.

2. Багато видатних українок залишили помітний слід в літературі, мистецтві, громадській діяльності, однак їх імена та внесок часто були представлені крізь призму чоловічого погляду в історії.

3. Аналізуючи внесок та біографії видатних українок в історичному контексті, можна простежити еволюцію гендерних ролей та можливостей для самореалізації жінок в українському суспільстві різних епох. Це допоможе глибше зрозуміти гендерну історію України.

4. Картографування впливу українських жінок у різних галузях сприятиме розвитку гендерних студій та культурології гендеру в Україні, доповнюючи методики гендерного дослідження.

5. Поглиблене вивчення ролі жінок-мисткинь, письменниць, громадських діячок тощо в історії української культури сприятиме поступовому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Божок А.П., Осауленко Л.Є., Пастух В.В.. Картографія. Підручник. – Київ: Фітосоціоцентр, 1999. – 252 с. URL: <https://studfile.net/preview/14458391/> (дата звернення: 27.11.2023)
2. ДСТУ 2757-94 Картографія. Терміни та визначення. – Чин. від 01.01.1996, Київ : Держстандарт України, 1994, 50 с. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=93566 (дата звернення: 27.11.2023)
3. Кравців С. С. Войтків П. С., Кобелька М. В. Картографія : навчальний посібник. (2-ге видання, виправлене і доповнене). Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. 191 с. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/Kravtsiv-Voytkiv-Kobel-ka.-Kartohrafiia.-book2020.pdf> (дата звернення: 29.11.2023)
4. Шевченко Р. Ю. Картографія: Електронний підручник / Шевченко Роман Юрійович. — К.: ЦНМВ «Кий», 2015. — 230 с. URL: <http://kist.ntu.edu.ua/textPhD/kart.pdf> (дата звернення: 30.11.2023)
5. Афанасьєв О. В. Картографія. Картографія і топографія: конспект лекцій для студентів денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальностями 193 – Геодезія та землеустрій) і 101 – Екологія / О. В. Афанасьєв, С. Г. Нестеренко ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 106 с. URL: http://eprints.kname.edu.ua/59167/1/2021_%D0%BF%D0%B5%D1%87%20190%20%D0%9A%D0%9B%20%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf (дата звернення: 30.11.2023)
6. Дудун Т. В., Тітова С. В. Географічні карти та картографічний метод дослідження (1 том - Географічні карти) (2 том — Картографічний

метод дослідження) – К., 2017. – 150 с. URL: https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2021/06/kmd_2_tom_titova_dudun.pdf (дата звернення: 28.11.2023)

7. Козаченко Т.І. Картографічне моделювання: Навчальний посібник – Вінниця: Антекс-У ЛТД, 1999. – 328 с. URL: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/taxonomy/term/1915>

8. Сінькевич О. Б. Гендер в ідентифікаційних практиках масової культури – Грані. - 2014. - № 11. – С. 16-22. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Grani_2014_11_5 (дата звернення: 30.11.2023)

9. Лавриченко Н. М. Гендер і обдарованість: педагогічне осмислення проблеми / Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. : Педагогічні науки. - 2018. - Вип. 2(1). - С. 240-248. URL: [file:///C:/Users/Bablo/AppData/Local/Temp/MicrosoftEdgeDownloads/a5bf12e9-58c9-4410-a7d4-5913976db29f/vgnpu_2018_2\(1\)_34%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Bablo/AppData/Local/Temp/MicrosoftEdgeDownloads/a5bf12e9-58c9-4410-a7d4-5913976db29f/vgnpu_2018_2(1)_34%20(1).pdf) (дата звернення: 30.11.2023)

10. A Glossary of Feminist Theory. Ed. by Sonya Andermahr, Terry Lovell and Carol Wolfowitz London: Arnold; New York: Oxford University Press, 2000. URL: <https://archive.org/details/glossaryoffemini0000ande/page/n9/mode/2up> (дата звернення: 01.12.2023)

11. Joan W. Scott. Millennial Fantasies: The Future of “Gender” in the 21st Century. Paper presented on May 6, 2000 at the seminar «Production of the Past», Columbia University, New York. URL: <https://www.jstor.org/stable/1864376> (дата звернення: 01.12.2023)

12. Крочук М.І. Гендерна рівність як складова загального принципу рівності. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011. № 4. С. 464–471с. 470. URL: https://www.researchgate.net/publication/366676882_Legal_regulation_of_gender_equality_in_Ukrainian_legislation (дата звернення: 02.12.2023)
13. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2004. 344 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009736> (дата звернення: 01.12.2023)
14. Безсонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти. Монографія/ Донецьк, 2002. 362 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/40721011_Gendernij_aspekt_reprezentacii_samoocinki_v_sucasnih_anglijskih_ta_ukrainskih_prozovih_tvorah (дата звернення: 09.12.2023)
15. Горошко О. І. Мовна свідомість: гендерна парадигма. Харків, 2003. 440 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/506198/> (дата звернення: 31.11.2023)
16. Perez C. C. Invisible Women. Abrams Books, New York, 2019, 432 p.
17. Ліончук Р. Термін «гендер» у науковому дискурсі: вітчизняний та зарубіжний підходи: Нова педагогічна думка. – 2013. – № 2. – С. 66-70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_2_18 (дата звернення 25.11.2023)
18. Scott J. Gender: a Useful Category of Historical Analysis // American Historical Review. 1986. URL: <https://www.jstor.org/stable/1864376> (дата звернення: 21.11.2023)
19. Нікішова, В. С. Симона де Бовуар як засновник сучасного фемінізму / В. С. Нікішова. - Молодий учений. - 2020. - № 19 (309). - С. 548-551. - URL: <https://moluch.ru/archive/309/69646/> (дата звернення: 10.12.2023)

20. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник / Міністерство освіти і науки України. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_9_copy.pdf (дата звернення 02.12.2023)
21. Копилова Н. О. Гендерна ідентичність у соціокультурному контексті сучасності: трансформація сприйняття «чоловічого» та «жіночого» в культурі. Одеса – 2017. – 6 с. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Gender-identity-in-contemporary-socio-cultural-context-transformation-of-the-reception-of-male-and-female-in-culture-N.-O.-Kopylova.pdf> (дата звернення: 02.12.2023)
22. Романова В. Г. Особливості статевої ролі соціалізації підлітків : дис. канд. психол наук : 19.00.05 / Романова В.Г. – Київ, 2002. – 189 с. URL: <http://relay.dissert.com.ua/osoblyvosti-statevorolovoyi-sotsializatsiyi-pidlitkiv.html> (дата звернення: 27.11.2023)
23. Оксамитна С.М. Гендерні ролі та стереотипи // Основи теорії гендера: Навчальний посібник. – К.: “К.І.С.”, 2004. – С. 157-181. URL: https://issuu.com/irf_ua/docs/dp-2014-17 (дата звернення: 03.12.2023)
24. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 01.12.2023)
25. Європейська конвенція прав людини та основних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 01.12.2023)
26. Конвенція з ліквідації усіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 01.12.2023)
27. Декларація щодо рівності жінок і чоловіків. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_8075 (дата звернення: 01.12.2023)
28. Спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН з питань гендерної рівності. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.12.2023)

29. Пекінська декларація й Платформа дій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507 (дата звернення: 01.12.2023)
30. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text 37](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text_37) (дата звернення: 01.12.2023)
31. Стрельник О.О. [Материнство і соціальні зміни] // Турбота як робота: материнство у фокусі соціології : монографія. - К. : Критика, 2017. - С. 114-122. URL : <https://krytyka.com/ua/products/books/turbota-yak-robotamaternstvo-u-fokusi-sotsiologiyi> (дата звернення: 26.11.2023)
32. Марценюк Т.О. Жінки в українській політиці (на прикладі АР Крим). Український соціум. – 2012. – №4 (43). – С. 197-212. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Martseniuk_Tamara/Zhinky_v_ukrainskii_politytsi_na_prykladi_AR_Krym/ (дата звернення: 24.11.2023)
33. Кісь О. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство . Львів : ВНТЛ Класика, 2003. URL: <https://uamoderna.com/images/biblioteka/gender-approach-anthology.pdf> (дата звернення: 27.11.2023)
34. Корчинська М. Гендерний розвиток в Україні. Реалії і перспективи. К. : ЛОГОС, 2003. – 104 с. URL: <https://sd8478bb3eae3b5cb.jimcontent.com/download/version/1504858474/module/8828919486/name/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B2%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%2015-2.pdf> (дата звернення: 01.12.2023)
35. Т. Бурейчак. Гендерна (не-) рівність на ринку праці в АР Крим: Індикатори, Оцінки та Інтерпретації. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. № 4. 2013. с. 53 – 58. URL: https://www.researchgate.net/publication/322336278_GENDERNA_NERIVNIST

NA RINKU PRACI UKRAINI U SFERI INFORMACIJNIH TEHNOLOGIJ

(дата звернення: 23.11.2023)

36. The Global Gender Gap Report 2014. – Geneva: World Economic Forum, 2014. – P. 358. URL: http://www3.weforum.org/docs/GGGR14/GGGR_CompleteReport_2014.pdf

(дата звернення 29.11.2023)

37. The Global Gender Gap Report 2014. – Geneva: World Economic Forum, 2023. – P. 382. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf (дата звернення

29.11.2023)

38. Сайт Жіночий консорціум України URL: <https://wcu-network.org.ua/> (дата звернення: 27.11.2023)

39. Сайт Жіночий фонд URL: <https://uwf.org.ua/> (дата звернення: 27.11.2023)

40. Кісь. О. Гендерні аспекти практики усноісторичних досліджень: особливості жіночого досвіду, пам'яті і нарації. Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25–26 вересня 2014 р. Львів, ІН НАН України, 2014, с. 11–41. URL: <file:///C:/Users/Bablo/AppData/Local/Temp/MicrosoftEdgeDownloads/71727e6d-a6cf-429a-b939-9cbcd2915e89/36594823.pdf> (дата звернення: 25.11.2023)

41. Левченко Л.Ю. Жінка як об'єкт гендерних досліджень: філософсько-соціологічні аспекти. – Київ. – 2013. 4 с. URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/272/270> (дата звернення: 11.11.2023)

42. Сайт Громадської організації «Центр гендерної культури» URL: <https://www.genderculturecentre.org/muzey-zhinochoi-ta-gendernoi-istorii-za/>

(дата звернення: 28.11.2023)

43. Кісь О., Буряк Л. Жінка в українському історичному наративі: автори, ідеї, образи (друга половина XIX – перша третина XX ст.): Монографія. Київ: Національна академія управління, 2010. 368 с. URL:<https://www.utpjournals.press/doi/pdf/10.3138/ukrainamoderna.19.264>(дата звернення: 30.11.2023)

44. Горлова А.В. Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців «Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства» (23 листопада 2023 року).

45. Романишин Л. Український жіночий рух у контексті національного відродження наприкінці XX – початок XXI ст.: історіографія проблеми. Україна. – 2012. – Вип. 10. – С. 347–353. URL: file:///C:/Users/Bablo/AppData/Local/Temp/MicrosoftEdgeDownloads/a58f77d8-4e2d-4376-aad3-0e50224b3c9d/Ukrainskyi_zhinochy_i_rukh_v_konteksti_natsionalnoho_vidrodzhenia.pdf (дата звернення: 23.11.2023)

46. Марценюк Т. О. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. – Київ, 2014. – 65 с. https://www.academia.edu/10183720/Martsenyuk_T_2014_Textbook_for_think_tanks_on_gender_and_non_discrimination_in_Ukrainian

47. Луговий О. Визначне жіноцтво України: Історичні життєписи. К.: Дніпро, 1994. 335 с. URL : https://archive.org/details/outstanding_femininity_of_ukraine/page/76/mode/2up (дата звернення: 30.11.2023)

48. Орлова Т. Фемінізм в Україні: проблема та історіографія Історичний журнал. 2009. №4. С. 47–58

49. Сегеда С. П. Видатні жінки української історії : біогр. нариси на тлі іст. подій / Сергій Петрович Сегеда. – Київ : Балтія Друк, 2020 URL : <https://odnb.odessa.ua/vnn/book/8445> (дата звернення: 01.12.2023)

50. Кривоший О. Жіночі імена на сторінках історії України XVI-XVIII ст. – штучна "біла пляма". Історія в школі. 2015. № 1-2. С. 40–44. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/library/DocDescription?doc_id=584463 (дата звернення: 01.12.2023)

51. Савка М. 12 неймовірних жінок: про цінності, які творять людину. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2019. – 207 с. URL : <https://catalog.lounb.org.ua/bib/408074> (дата звернення 07.11.2023)